

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra české literatury

ZVUK SLUNEČNÍCH HODIN

SOUND OF THE SUNDIAL

Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.

Autorka BP: Zdeňka Janušová

Michala Urbánka 440, 755 01 Vsetín

B ČJ-ZSV

Prezenční

Rok dokončení BP 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze BP je identická s její tištěnou podobou.

místo vypracování
úplné datum

vlastnoruční podpis

Obsah

Obsah	1
Úvod.....	2
Autorka Hana Andronikova.....	4
Geneze románu	7
Citát.....	9
Skutečné historické mezníky.....	10
Děj.....	12
Z Indie do terezínského ghetta.....	14
Pojetí lásky – různé podoby lásky zpracované v díle	16
Povahové rysy, charaktery postav a jejich vývoj.....	20
Konflikt	23
Přítomnost války v díle	24
Židovská tematika a osudy Židů.....	26
Holocaust.....	28
Ztvárnění ženského osudu.....	34
Víra a náboženství	38
Dějové zvraty, zlomové okamžiky, rozhodnutí	41
Slunce.....	44
Sluneční hodiny	46
Tajemství a smrt.....	47
Kontrasty	50
Barevnost.....	52
Symbolika barev	52
Gesta.....	53
Zvuk	54
Čas, osud, kdyby.....	56
Formální stránka románu	59
Kompozice.....	60
Jazyk a jazykové prostředky.....	62
Vypravěč.....	65
Čtenář	67
Fikce nebo skutečnost	69
Recepce románu.....	73
Seznam literatury	75
Resumé.....	76
Summary	77
Klíčová slova vystihující obsahové dominanty práce.....	78
Evidenční list	79

Úvod

Román Hany Andronikove *Zvuk slunečních hodin* zpracovává tematiku druhé světové války, řešení židovské otázky, holocaustu. Příběh se odehrává na základě skutečně podložených faktů, které jsou podrobně obsaženy a popsány v různých odborných knihách, historických záznamech a dokumentech a také v osobních svědectvích z té doby.

S knihou jsem se poprvé setkala při studiu na gymnáziu, kde mi ji doporučila učitelka českého jazyka. Od začátku se mi líbil název, který v sobě skrýval něco pěkného, znějícího, slunečního, co přetrvá dlouhý čas. A tak to i je. Knihu jsem v průběhu čtení musela několikrát odložit a pokračovat až po chvíli. To znějící, co přetrvá dlouhý čas, bylo sice částí slunečné, ale přesto otřesné. Otřesné svědectví o osudu milionů obyčejných lidí, který si dnes, ve 21. století, těžko můžeme představit, že se skutečně stal. Jen historikové a málo těch, kteří ještě žijí, mohou být svědkové, že příběh zvuku slunečních hodin se v různých podobách odehrál v životech nespočetného množství lidí.

Cílem mé bakalářské práce je celková analýza románu z hlediska dějové a časové linie, popisu a vývoje hlavních a vedlejších postav, kompozice románu, jazykových prostředků a také témat, kterých se román úzce dotýká. Ve své práci se po naznačení děje budu věnovat těmto jednotlivým tématům, která se románem prolínají, přičemž se budu snažit dotknout co nejvíce souvislostí mezi nimi, abych tak dokreslila celkový obsah. Protože román se dotýká velké šíře témat, je časově dělený a popisuje i řadu vedlejších příběhů, spojujícím motivem bude vztah dvou lidí na pozadí společenských a historických událostí. Autorka všechny tyto podklady a materiály důkladně studovala, aby jejich využitím při psaní románu podtrhla autentičnost děje.

Téma holocaustu je v literatuře zpracováno v povídkách nebo románech inspirovaných skutečnými událostmi, v historických dokumentech a záznamech přímo z tehdejší doby, v osobních svědectvích a také v odborné literatuře, která se zabývá rozborem, úvahami a různými teoriemi o holocaustu.

Do některých knih jsem nahlédla i já. Reálnost událostí mám navíc vzdáleně potvrzenou i dvojí osobní rodinnou zkušeností – můj pradědeček byl jako Čech ze slezského pohraničí vězněn v koncentračním táboře Osvětim, kde se značná část románu odehrává, a jeho vyprávění se jako jeho soukromá zpověď dostalo až ke mně. A strýc z babiččiny strany byl za druhé světové války příslušníkem československých leteckých jednotek RAF (Royal Air Force) v Anglii.

Román *Zvuk slunečních hodin* (2001) jako téma mé bakalářské práce se pro mě stal nejen

literární záležitostí, kdy dílo analyzuji nestranně, čistě z literárního hlediska. V průběhu zpracování se v souvislosti s přenesenou rodinnou zkušeností stala analýza díla i osobní záležitostí. I v této kombinaci literárního a osobního pojetí se držím stanovené osnovy a analyzuji všechna témata a prvky, které jsou v díle zpracovány.

Autorka Hana Andronikova

My jsme příběhy, příběhy našich prožitých pocitů, životních vzletů a pádů, příběhy událostí a lidí, kteří prošli kolem nás nebo se stali součástí našich životů. Tato myšlenka v závěru románu Hany Andronikove je obrazným shrnutím celého jeho děje. Vlastní příběh Hany Andronikove začal 9. září 1967 v Gottwaldově, dnešním Zlíně. Dětství zde prožívala v širokém okruhu příbuzných v době, kdy takzvané Baťovo město začalo znovu vzkvétat, rozrůstat moderní architektonickou výstavbou. Vnímala tyto změny zblízka, obklopena plány svého otce, významného zlínského architekta. Snila o vzdálených, nepoznaných zemích, místech, která žila její fantazií. Nejlepším průvodcem jí v tomto směru byl dědeček. Jako grafik a malíř ilustroval cestopisy Miroslava Zikmunda a Jiřího Hanzelky. Také byla vedena k četbě a hudbě. To vše ji utvářelo, formovalo, a ovlivnilo její osobní a posléze i autorský život.

Hana Andronikova vystudovala Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obor angličtina – čeština, a absolvovala také státní zkoušku z psychologie. Podle svých slov chtěla do Prahy, nadechnout se, okusit život velkoměsta. V dobách studia ji nejvíce ovlivnili Karel Hynek Mácha, Josef Hora, líbili se jí Karel Havlíček Borovský, Jan Neruda nebo Jaroslav Vrchlický. Z novodobějších autorů to pak byli Vladislav Vančura nebo Karel Čapek. Po studiích odjela na rok do Kanady a po návratu pracovala sedm let jako personální manažerka v různých firmách. Denodenně přicházela do kontaktu s nejrůznějšími lidmi, naslouchala a snažila se pochopit jejich motivace, očekávání a nejistoty. I když její profesionální kariéra byla velmi dobře rozběhnutá, přesto ji neustále táhla myšlenka na psaní.

Rozhodnutí naplno se věnovat literatuře se podepsalo na jejím osobním životě ztrátou pravidelného příjmu a později i rozpadem manželství, i když ji manžel při psaní podporoval. Po dvou letech, kdy psala svůj první román Zvuk slunečních hodin, studovala materiály a byla plně ponořena do života hrdinů své knihy, se její pohled na život zásadně změnil.

Hana Andronikova odjela zkusit své štěstí do Spojených států. Kromě pracovních příležitostí a zkušeností našla v cizí zemi i osudovou lásku. Vztah však ve chvíli, kdy začali uvažovat o společném životě, ztroskotal. Vrátila se do Prahy a trvající zklamání, trápení a pocit křivdy z rozchodu s partnerem a smutek ze smrti otce byly zřejmou příčinou vážného onemocnění - v roce 2008 jí diagnostikovali rakovinu prsu s metastázemi

v plicích s pětiprocentní možností vyléčení. V pořadu České televize 13. komnata Hany Andronikove z roku 2011 v této souvislosti sama uvádí myšlenku, že pokud člověk nepustí zármutek ze sebe ven, promění se v nádor.

I k této životní zlomové situaci se Hana Andronikova postavila s velkou vnitřní silou a rozhodnutím bez ohledu na následky, které mohlo přinést. Odjela do Peru za šamanem, aby tam prožila naprosto odlišný způsob života, odloučení od civilizace, způsoby léčby a duchovní rozjímání, které jí objasnily příčiny nemoci a přinesly poznání sebe sama. Díky těmto poznatkům napsala román *Nebe nemá dno*. Dobrý přítel Hany Andronikove píše: „*Nešlo ti o uzdravení, chtělas poznat, jak věci jsou a zvolilas tu nejkratší cestu.*“¹

Po několika měsících se z Amazonie přesunula do Kalifornie, Oregonu a především do Nevadské pouště, kde prošla očistným indiánským rituálem a detoxikačními kúrami. Po půl roce se vrátila do Prahy a nabyté zkušenosti ji přivedly k tomu, že jediným možným reálným způsobem řešení nemoci a nadějí na uzdravení je klasická léčba. Podstoupila tedy chemoterapii a operaci a zdálo se, že nad nemocí zvítězila. Andronikova se znovu jakoby nadechla a začala znovu žít, opojená životem. Věnovala se novým aktivitám, tančila tango, rozhodla se také pro dlouhou cestu do Jeruzaléma.

Hana Andronikova psala také básně a zapojila se i do divadelního zpracování her *Tanec přes plot* (2008) a *Šašci, špioni a prezidenti* (2010). Zkoušela i překládat, ale mnohem bližší jí byly rozhovory s imigranty z uprchlických táborů, na základě kterých pak zpracovávala texty pro divadlo. Ve světě se tento způsob práce nazývá „postdramatické divadlo“.

Ze současné zahraniční literatury měla slabost pro literaturu anglosaskou. Nejvíce se jí líbili severští autoři Ian McEvan, Michael Ondaatje a Martin Amis.

Přesto, že se Hana Andronikova naplno zabrala do života, nemoc se vrátila a ona jí deset měsíců vzdorovala, odolávala a ani v těchto chvílích neztrácela humor a dokázala vše popisovat svým přátelům s nadsázkou. V nemoci jí pomáhali její nejbližší, nejvíce maminka, která se o ni po celou dobu starala. Ani tvrdošijnost spojená s nadhledem nebyly silnější než nemoc. Hana Andronikova zemřela 20. prosince 2011. Bylo jí 44 let.

Ještě než jsem začala hledat podklady o životě Hany Andronikove, napadlo mě, že vůbec nejlepší by bylo setkat se s ní osobně. Nejen proto, že Zlín je vzdálený jen čtyřicet pět minut od mého domova, že znám pro něj tolik typickou baťovskou zástavbu

---

¹ O. Hrab, *Psala i žila jedním dechem*, Lidové noviny, 14. 1. 2012.

z červených cihel při vjezdu. Ale také proto, že Hana Andronikova studovala ve stejném městě a na stejné univerzitě jako v současné době já, dokonce máme stejný obor - češtinu. Hlavním důvodem byla zvědavost, mít možnost dozvědět se, jaké byly její pohnutky a záměr k psaní románu, jak psaní a příběhy postav prožívala, chtěla jsem nahlédnout na věci jejíma očima. Předpokládala jsem, že autorka žije a dodnes mě mrazí, když jsem se dočetla, že zemřela. Mrzí mě, že tuto možnost jsem neměla.

Geneze románu

O vzniku románu bych chtěla nechat vyniknout myšlenky samotné autorky, jaké pohnutky ji vedly k psaní, kde se inspirovala, i naznačit odpovědi na otázku, která v průběhu celého příběhu vyvstává, zda je kniha fikce, vymyšlený příběh nebo skutečný životní osud.

Zvuk slunečních hodin je autorčinou skutečnou prvotinou, v době studia psala jen básničky a texty k písničkám. K profesionálnímu psaní přešla přímo z lukrativních pozic personální manažerky a jako důvod uváděla nějakou vnitřní potřebu, touhu a stesk po tom, co by člověk chtěl skutečně dělat. Začala si uvědomovat, že, jak říká v jednom z rozhovorů: *„Člověk si začne uvědomovat, že život je příliš krátký na to, aby neustále odkládal věci, které ho nejvíc lákají. Že asi nemá smysl dělat práci jen proto, že ji dělá dobře a že mu přináší slušné finanční ohodnocení, když uvnitř to prostě nefunguje.“*²

Hana Andronikova cítila potřebu vyrovnat se s příběhy, které byly spojeny s její rodinou a městem, kde vyrůstala, potřebovala se zbavit tématu, které se objevovalo v jejích myšlenkách. Nechtěla přitom psát přímo o holocaustu nebo o válečných událostech, začala psát o něčem jiném. Napadl ji příběh dvou lidí, kteří se potkali v době rozkvětu první republiky, a dále se pak odvíjel v souvislosti se skutečnými historickými událostmi. Téma holocaustu a války se tu ale najednou jasně objevilo a autorka ho nedokázala opustit, zabíralo jí myšlenky, zcela ji uchvátilo a pohltilo. Potřebovala se ho zbavit, vypsát se z něho, jako by se tím sama s něčím vyrovnávala. Neznala konkrétní důvod nebo příčinu, dosud neznala nikoho s podobným osudem, příběh se jí zjevoval v myšlenkách i snech, jako by promlouval někdo jiný. Byl tu silný vztah dvou lidí, který okolní nezadržitelné události zničí. Čím více se příběh rozvíjel, tím více autorce chyběla fakta, detaily, neznala dobu ani konkrétní dějiště událostí. Začala proto studovat materiály, vyhledávala je v archivech, četla noviny a dokumenty z té doby, které jí příběh živě přibližovaly. Jak sama uváděla, mnoho věcí z románu k ní přišlo v podobě jakýchsi vnuknutí nebo snů a vzpomínek na události, které nemohla zažít. Z mnoha psaných a některých osobních svědectví těch, kteří přežili Terezín a Osvětim, přicházela další a další inspirace pro děj románu, pracovala téměř bez oddechu, aby na papír vložila skutečně prožité, a vnitřně tak zpracovala tíhu těchto prožitků. Téměř dva roky, přesněji rok a půl čistého času, které strávila s postavami své knihy, jí zcela změnily život a pohled na současný svět.

---

² Původní rozhovor, Nakladatelství Petrov, 9. 8. 2002. Dostupné z: <<http://www.ipetrov.cz>>

Dalším ze zdrojů inspirace bylo cestování. Člověk tím, že poznává cizí země, zvyky, tradice, způsob života, si utvrzuje i vlastní identitu, kořeny, kam patří, kde se cítí doma. Prostřednictvím neznámého se vlastně obrací k sobě samému. S cestováním do vzdálených zemí je spojena i mytologie, ke které měla autorka velmi blízko, fascinovala ji a byla přesvědčena, že v ní člověk nachází obrovský zdroj pro pochopení života i sebe sama.

Velký podíl na románu má i autorčino přesvědčení, že: *„Na počátku musí být příběh, který stojí za to vyprávět.“*³ Ve škole přečetli spoustu moderních a postmoderních knih, kde příběh absentoval. Byla toho názoru, že chce-li autor psát opravdu pro lidi a někoho zaujmout, bez příběhu se neobejde. *„Nevím, jestli bych sama dokázala napsat něco, v čem příběh není. Myslím si totiž, že i když napíšete příběh se spoustou odboček a rovin, tak si i ten nejobyčejnější člověk k němu najde cestu. Bude třeba přeskakovat některé pasáže, ale příběh ho udrží v pohotovosti a bude z té knížky něco mít. Objeví se něco, co ho zaujme ať už blízkostí tématu nebo naopak připoutá nesouhlasem, co mu utkví v paměti.“*⁴ Tato vlastní autorčina zkušenost z četby literatury ji vedla k tomu, že hlavním tématem románu je příběh vztahu dvou lidí. Výsledkem je krutá výpověď o válce a holocaustu, které to vše lidské zničily.

---

³ M. Karásková, Z manažerky se stala spisovatelkou, Mladá fronta DNES, 30. 3. 2002, 3.

⁴ J. Rulf, Rozhovor s Hanou Andronikovou, Reflex, 11. 12. 2008.

Citát

Mám pocit, že držím klíč
od svého vězení ve vlastních rukou,
jako by to byl meč...

John Donne

Citát je uveden na začátku románu, může být považován za jeho motto. Proč autorka uvádí zrovna tento citát? Co je klíčem, co vězením, co mečem? Byla vězením tehdejší doba, válka, národnost, příslušnost k Židům a mečem strach, obavy, prožité hrůzy, bezmoc, smrt? Mohou to být úvahy hlavních hrdinů a jejich rozhodnutí, která již nelze vzít zpět a nezvratně a osudově ovlivní jejich další život. Existoval vůbec klíč, který by otevřel ono vězení?

Autorka citátem naznačuje v nejkratší a nejzhuštěnější podobě zásadní témata románu. Silný citát, který vede k úvahám a očekáváním již na začátku. Tyto úvahy a očekávání dostávají v průběhu příběhu zcela konkrétní podobu a naplnění a v úplném závěru je naprosto zřejmý jeho význam.

Pravděpodobně ne náhodu použila autorka tento citát od Johna Donne (1571 – 1631), anglického básníka a anglikánského kněze, hlavního představitele tzv. metafyzické poezie, jehož obvyklými tématy byly láska, smrt a náboženství. Tento renesanční básník ve svých básních promlouvá k Bohu, ďáblu i k sobě, vysmívá se smrti, hledá odpověď na otázku, proč nás Bůh omezuje, když Slunce si svítí, jak se mu zachce – proč ne lidé. Jeho nejznámější soubor básní Komu zvoní hrana je oslavou ženy a lásky. Právě spojení slov zvoní hrana se objevuje v závěru románu a symbolizuje očekávání, návrat, těšení na nejdražší milovanou ženu.

Autorka jako by se s tímto pojetím Johna Donne ztotožnila a dá se říci, že i román Zvuk slunečních hodin je autorčinou oslavou ženy a také nesouhlasem a protestem s realitou, která odporovala zásadám čisté víry.

Skutečné historické mezníky

Hana Andronikova v románu *Zvuk slunečních hodin* vystihuje atmosféru událostí tak přesvědčivě, jako by je sama prožila. Jde téměř o jakýsi přenos myšlenek v čase, dokonalé vcítění, opírá se přitom o skutečné dějinné zvraty a tragédie. Proto, aby zachytila tuto dějovou autentičnost, pracovala autorka s mnoha materiály a dokumenty. Paralelně ukazuje historické dění v různých zemích, dokonce na odlišných kontinentech a konkrétní události, které se skutečně odehrály ve Zlíně, v Indii, Československu, Osvětimi a Terezíně a také na západní frontě v období druhé světové války. Tyto více či méně významné historické mezníky na sebe navazují a současně jsou vzájemně propojeny, a tím jen umocňují realitu příběhu.

Všechny tyto historické momenty uvádím na tomto místě proto, abych pak dále nenarušovala složitou dějovou linii a vývoj příběhu a postav.

Historické události ze Zlína a okolí zachycené v románu jsou povodeň ve Zlíně v červenci 1926, nařízení proti Židům zveřejněná v časopise *Zlín* na konci září 1941, bombardování města v roce 1944, jeho osvobození o rok později i oslava ročního výročí konce války. Autorka do děje zapracovává i dění ve světoznámé firmě Baťa, tragickou smrt Tomáše Bati 12. 7. 1932, práci jeho nástupce a zahájení výroby nového druhu nepromokavých bot v roce 1938, výstavbu nové části města po válce i návštěvu ruského velvyslance v podniku v březnu 1947.

Indickou realitu vystihuje stavba baťovy továrny na břehu řeky Huglí, položení jejího základního kamene v den oslav vzniku Československa 28. října 1934, zemětřesení v indickém státě Ásám v témže roce, schválení nové indické ústavy britským parlamentem o rok později i vstup Indie do války s Německem v roce 1939. Ideové myšlenky a spojitost s příběhem románu podchycuje zmínka o Rowlattově zákoně z roku 1919, který dovoľoval věznění bez soudu, a proti tomu houževnatý odpor Móhandáse Karamčanda Gándhího a jeho zavraždění v lednu 1948.

Historické události týkající se Československa začínají zbrojením Německa v roce 1936, Mnichovskou dohodou z 29. až 30. září 1938 a pokračují Protektorátem Čech a Moravy, tj. obdobím od března 1939 do května 1945. Zahrnují tedy okupaci Československa, uzavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939, represe po příchodu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha v září 1941 a zvláště po atentátu na něj v roce 1942 a kapitulaci Německa v květnu 1945. Do děje románu zasahuje i schválení Benešových dekretů v roce 1946 a Marschallův plán o dva roky později.

Dalšími zásadními historickými prostředími, v nichž se děj románu odehrává, jsou Terezín, židovské ghetto, koncentrační tábor na území Polska Osvětim – Auschwitz a vyhlazovací tábor Osvětim – Birkenau (Březinka) a také německý koncentrační tábor Bergen-Belzen v Dolním Sasku. Události z těchto prostředí i vystupující osoby jsou podloženy důkladným studiem množství materiálů a svědectví. Dokladem je i citované *oznámení Pavla Tigrida v československém vysílání BBC z Londýna 17. června 1944 o nařízení německých úřadů zavraždit v plynových komorách Birkenau tři tisíce českých Židů.*⁵ Autorka se rovněž zmiňuje o poplašných zprávách, tzv. bonkers, které kolovaly mezi vězni ke konci války.

Souvislost všech historických mezníků a jejich propojenost dokládají v románu i zaznamenané události na západní frontě druhé světové války. Konkrétně je to přesun americké armády z Pensylvánie v roce 1942 přes Atlantický oceán do Evropy a její postup přes Skotsko, dále do Tunisu, na Sicílii a zpět na Britské ostrovy do Liverpoolu a do francouzské Normandie. V závěru románu se události na západní frontě odehrávají v jižní Belgii, Německu a končí pochodem na ose Bor – Plzeň 5. května 1945. Plzeň byla osvobozena spojeneckými vojsky 6. května 1945.

Vyjmenované historické mezníky by mohly vést k úvaze nebo otázce, zda román Hany Andronikove *Zvuk slunečních hodin* není jen nějakým sledem skutečných doložitelných událostí. Není tomu tak. Toto velké množství menších nebo zcela zásadních momentů je do děje románu zapracováno velmi citlivě a souvisle s osudy hrdinů. Tím dostává celý příběh příchut' reality a skutečně prožitého.

---

⁵ H. Andronikova, *Zvuk slunečních hodin*, 2001, 164.

Děj

Rámec románového děje tvoří náhodné setkání dvou českých emigrantů v americkém horském městečku Breckenridge v Coloradu, kam přijíždí Daniel Keppler se svou rodinou z kanadského Toronta, aby zde jako každý rok strávili Vánoce a Nový rok. Po mnoha letech zvolili k dovolené jiný penzion. Když se na Silvestra dopoledne vrací z procházky, potkává Anne Vanierovou, domácí penzionu, která v příšeří schodiště krmí kočky. „*Mluvila na svoje chundelaté miláčky nějakou cizí řečí. Pojd'te, holky moje hladový, jenom pojd'te. Uvědomil jsem si, že té cizí řeči rozumím. Dobrý den, paní Vanierová, řekl jsem česky. Paní Anne sebou trhla a překvapeně se otočila.*“⁶ Jejich vzájemné vyprávění trvá mezi soumrakem 31. prosince 1989 a úsvitem 1. ledna 1990, kdy za oceánem v České republice vrcholila sametová revoluce, a prezidentem byl zvolen Václav Havel.

Daniel ve svém vyprávění postupně odkrývá vzpomínky na dětství, strávené v Indii: „*Narodil jsem se ve Zlíně. Ale moje dětství – to byl obratník Raka.*“⁷ Zde žil do svých osmi let a vnímal nejen zvláštnost a někdy nepochopitelnost života v Indii, ale především silný a láskyplný vztah svých rodičů – Tomáše a Ráchel. Tomáš, projektant a stavitel, pocházel ze smíšeného manželství Němce a Češky. Ráchel, která vystudovala dějiny, byla Židovka. Daniel vzpomíná, že nevěděl, jak se jeho rodiče seznámili, vlastně se jich nikdy nezeptal, protože měl pocit, že se znali odjakživa, že byli vždycky spolu. Danielovy vzpomínky se dotýkají i několika příběhů rodinných příslušníků a poznání židovských zvyklostí, tradic a víry. Z let dětství si Daniel odnesl pocit nezměrného bezpečí, jistoty, harmonie a lásky, který symbolizovali právě jeho rodiče, i když i jako dítě velmi dobře vnímal také rozdílnosti v jejich povahách. Zásahem do života spokojené rodiny byla okupace Československa v roce 1939, kdy se Ráchel rozhodla vrátit se do republiky rozloučit se s nemocnou matkou. „*Plavali jsme proti proudu. Spousty lidí z vedení Bařovy firmy už byly tou dobou v zahraničí, zatímco my jsme se vraceli domů.*“⁸ Tato událost zcela zásadně ovlivnila celý život rodiny a předznamenala další nezvratný vývoj událostí. I když se Tomáš všemožně několikrát snažil zajistit odjezd rodiny z republiky do zahraničí, vždy se vyskytlo něco, co jeho snahu zhatilo, a Ráchel jako Židovka byla transportována do Terezína a následně i do Osvětimi. Daniel nikdy

---

⁶ H. Andronikova, *Zvuk slunečních hodin*, 2001, 13.

⁷ Tamtéž, 14.

⁸ Tamtéž, 111.

nezapomněl na rozloučení se svou maminkou před odjezdem a vykresluje pocity opuštěnosti sebe jako dítěte i svého otce Tomáše i jejich dlouhé čekání na její návrat.

Anne Vanierová postupně Danielovi vypráví zase svůj příběh. Pochází z židovské rodiny, před válkou žila v Praze, pomáhala matce v obchodě a tetě v krejčovské dílně. Anne vzpomíná na svého manžela Peteho, který bojoval na západní frontě druhé světové války, a na svého syna Michaela, který se chtěl podobat otci a později válčil ve Vietnamu. V únoru 1943 byla Anne odvedena i s tetou Elsou do terezínského ghetta. Tam poznala Ráchel. *„V zimě ve čtyřicátém čtvrtém přijel další transport. V životě ghetta nic neobvyklého, ale pro mě – pro mě byl výjimečný. Vyděšení nováčci se choulili do zimníků a bezradně se rozhlíželi kolem sebe. Mezi nimi jsem ji uviděla. Šla jako ve snu. Na sobě světlemodrý kabát s bílou kožešinkou kolem krku a kolem rukávů. Vyzařovalo z ní něco tak ženského a mateřského, že mi to vehnalo slzy do očí. Vzala jsem ji za ruku a pomohla s těžkým kufrem. Od té doby jsme byly pořád spolu. Vybrala jsem si ji.“*⁹ Anne s Ráchel společně prožívají útrapy, dodávají si sil a také se navzájem svěřují se svými životy. Anne se tak dovídá o seznámení Ráchel s Tomem v době Rácheliniých studií, o nesouhlasu Rácheliniých rodičů se svatbou s Tomem, který nebyl Žid. Anne ve svém vyprávění popisuje i utrpení, nelidské ponížení, strach, bezmoc, pošlapání víry, příběhy vězňů v Terezíně a koncentračních táborech Osvětim a Bergen-Belzen a soustředí se přitom na blízký, úzký vztah s Ráchel, který se právě touto blízkostí, pomocí, lidským citěním a sounáležitostí stává osudným.

Vzájemné vyprávění Daniela a Anne prolíná různé roviny, příběhy, časová pásma a dokonce i kontinenty a v průběhu jednoho večera a noci skládá dohromady celkový obraz, mozaiku příběhu Danielových rodičů – Tomáše a Ráchel.

---

⁹ Tamtéž, 60.

Z Indie do terezínského ghetta

Děj románu se zčásti odehrává v Indii, v několika městech, například v Kalkatě, horském Dárdžilingu, Ágře nebo Váránasí. Nejdříve Tomáš a pak i Ráchel a malý Daniel se setkávají v různé podobě s indickými zvyky, tradicemi a mýty, které se Evropanům zdají nepochopitelné a absurdní. Již uctívání bohyně Kálí, ženy s náhrdelníkem z lidských hlav a sukénkou z lidských rukou, a každodenní život byl pro Ráchel zpočátku neúnosný. *„Dostávala záchvaty, když viděla zmrzačené děti v prachu ulice, ubohé žebráky se sloní nohou a nataženou rukou. Trpěla fobií. Ze špíny a nemoci. Nedokázala unést holou tvář skutečnosti, nezastřenou podobu bídy, nemoci a umírání.“*¹⁰ Pohled na bídu, zmrzačené děti, nemoci, umírání, všudypřítomný hnusný pach jí nešel dohromady s pojmenováním Matka Indie. Ráchel vždy hledala ve všem smysl, a proto nemohla Indii zpočátku přivyknout. Denodenní život jí však změnil – smířila se s Indii v takové podobě, jaká byla. Díky svému studiu dějin odkrývala starověké mýty a obraz víry a postupně se do Indie tak jako Tomáš zamilovala. Byla jejich společným poutem. V dopise sestře Regině píše: *„Přestala jsem trpět při pohledu na ukrutné obrazy bídy. Jsou všude kolem. Zvykla jsem si i na zmrzačené žebráky, kteří se plazí v prachu ulic, na malé děti, co člověka věčně tahají za ruku, dokud jim něco nedá. Čím déle jsi v této zemi, tím víc se ti všechny ty absurdní protiklady zdají samozřejmostí. Šály z kašmíru, perly a korály Indického oceánu. Bezpočet lidských tváří, jazyků a bohů.“*¹¹

Pro Evropana těžko akceptovatelný každodenní zmar a zánik života, pálení mrtvých, zápalné oběti. Nesmí se spalovat jen svatí muži, malé děti, těhotné ženy, lidé uštknutí kobrou a nemocní leprou. Tato těla se pouštějí do posvátné řeky Gangy nespálená. Daniel vzpomíná: *„Na hromádce dříví leželo ohořelé tělo. Trčela z ní seschlá chodidla, na která plamen zatím nedosáhl. Zůstal jsem jako opařený. Chtěl jsem se odvrátit, ale byl jsem přikovaný, nemohl jsem odtrhnout oči od zbytků hořící lidské postavy.“*¹² Opakující se obraz každodenního života a indického rituálu pálení mrtvých se v románu objevuje zpočátku jako popis tamějších zvyků a tradic, aby se později vrátil ve zrudné a pokřivené podobě konečného řešení židovské otázky. To, co Ráchel prožívala jako pestrost dojmů, barev, chutí, vůní, pocit tepla a jasu, nahradila hrůza, hlad, zima, úzkost o zachování holého života. *„Na podrážky se mu začalo lepit bahno. Podivné bahno. To*

---

¹⁰ Tamtéž, 44.

¹¹ Tamtéž, 73.

¹² Tamtéž, 71.

*čvachtající, čpící bahno byla krev. Horká, čerstvá tekoucí. Vzduch nasycený krví. Omráčený klopýtal přes pobíhající psy; hladoví, nadržení, rudými jazyky lízali stydnoucí krev. Nad tím rytmus, dunění a kvílení fléten. Kněz se širokým mečem se blíží k oběti. Dřevěný špalek ve tvaru vidlice sevře krk a vražedný nástroj prosvíští vzduchem. Z tepen stříkají proudy krve, hlava jehněte se válí v rudém tratolišti, katovi pomocníci odnášejí bezvládný trup. To všechno pro ni. Pro bohyni Káli. Zem nasáklá životy obětních beránek.*¹³ Metafora o podobnosti bohyně Káli a nacismu v koncentračních táborech – stejná posedlost, fanatické poblouznění, na jedné straně pod rouškou náboženství a na straně druhé myšlenka nadržasy.

Dvě hlavní dějové linie jsou zasazeny v diametrálně odlišném prostředí. Autorka tak bezprostředně konfrontuje šťastné období, které Tomáš a Ráchel prožívají v Indii, s realitou koncentračního tábora, v níž se Ráchel ocitá už sama, bez svého milujícího manžela.

---

¹³ Tamtéž, 21.

Pojetí lásky – různé podoby lásky zpracované v díle

Jedním z nejvýznamnějších prvků a nosným tématem románu *Zvuk slunečních hodin* je láska. V této části bakalářské práce ukazují různé druhy lásky, které jsou v díle zachyceny v podobě příběhu hlavních hrdinů i několika vedlejších postav.

Ráchel a Toma poutal cit spojený s jedinečností, cit a touha být v blízkosti toho druhého. Poznali se při povodni v roce 1926 ve Zlíně a vzali se o dva roky později 9. dubna 1928. V té době Ráchel ještě studovala v Olomouci a za Tomem jezdila o víkendech. Prožívali společné chvíle souznění a blízkosti. „*Ležel vedle ní a myšlenky mu unikaly. Dostala ho do kolen. Víc než to. Noc se vytrácela a jeho svět se obrátil vzhůru nohama. Věděl, že spustil začarovaný kruh.*“¹⁴

Stejně jako Tom, tak i Ráchel vnímala a prožívala splynutí duší i těl. „*Když jsem se poprvé zeptala na Toma, usmála se. Měl oči vlka, řekla. Když myslela na to, co ji k němu přitahuje, vybavila si povolenou kravatu a vyhrnuté rukávy. Intenzivní, upřený pohled, směs stříbra a skalice modré. A ruce. Zavřela oči a viděla, jak se jí dotýkají.*“¹⁵ Po narození Daniela Tom vnímá a uvědomuje si proměnu Ráchel v ženu, jejich vzájemný vztah se ještě více upevnil. „*Spojovalo je neviditelné pouto silnější než přátelství, silnější než sexuální přitažlivost. Silnější než láska. Jiná dimenze. Přesahovala běžně uchopitelný rozměr. Ona ho vtáhla do života, ona byla jeho život.*“¹⁶ Tomáš proto velmi těžce nesl odjezd Ráchel do Terezína i následné odloučení. „*Blížilo se to, sápal se to po tom nejdražším, co měl. Tiskl se k ní a vdechoval vlastní slzy.*“¹⁷ „*Dny bez Ráchel byly jako mrtvé děti. Prázdný polštář vedle jeho hlavy. Studený. Zabořil do něj obličej a volal její jméno.*“¹⁸

Pro znázornění vztahu Toma a Ráchel jsem použila více citací z románu proto, abych co nejvíce přiblížila autorkou zdůrazňovanou blízkost, intimitu, souznění, jedinečnost, sílu a trvání jejich lásky.

Lásku partnerskou, manželskou prožívá i dospělý Daniel, ale v jiné podobě než jeho rodiče. Na rozdíl od svých rodičů však nehledal pohlcující cit, vzájemnost, srdcervoucí lásku až za hrob. Dobře si totiž pamatoval, jak hluboce bolestivé utrpení znamenalo pro jeho otce Toma odloučení od Ráchel. U své manželky Ellen našel vše, co

---

¹⁴ Tamtéž, 186.

¹⁵ Tamtéž, 145.

¹⁶ Tamtéž, 270.

¹⁷ Tamtéž, 135.

¹⁸ Tamtéž, 170.

mu chybělo – rodinu, klid, harmonii a pocit sounáležitosti. I když neprožíval tak spalující vášně a souznění, manželství s Ellen pro něho znamenalo skutečné štěstí.

S láskou partnerskou, manželskou úzce souvisí i láska rodičovská, která je v románu zachycena pohledem Daniela ve vzpomínkách na rodiče v době dětství. Rodičovský, otcovský vztah Tomáše k Danielovi se začíná tvořit po jeho návratu z Indie, kdy je malému Danielovi něco přes rok. Tomáš si přivyká na trvalou přítomnost někoho třetího. I když celou dobu věděl, že má syna, a představoval si, jaké to bude, až ho uvidí, realita ho téměř zaskočila. Dopadla na něho tíha definitivy a zodpovědnosti za život bezbranného dítěte. „*Když nemohl v noci spát, vysedával u postýlky, ve které ležel ten malý cizinec, a studoval buclatou tvář jako hlavolam. Snažil se pochopit, že nic nebude jako dřív.*“¹⁹ Postupně se ale mezi Tomášem a Danielem vytváří silné, pevné pouto otcovské jistoty, bezpečí, nadhledu, spolehlivosti, které se hmatatelně projevuje v běžném životě a také v zásadních životních situacích. Když se Ráchel narodí mrtvé dítě, Tom na čas plně přebírá starost o Daniela a přitom pečuje o Ráchel. Se stejnou vytrvalostí se Tom později v době okupace snaží opakovaně dostat rodinu za hranice a beze slov, jen pohledem dodává odvalu Danielovi, když si pro něj přichází gestapo: „*Vrůstal jsem do židle, scvrkával jsem se, a kdyby to trvalo o něco déle, asi bych se rozpustil ve vlastním strachu. Táta se na mě díval. V tom pohledu bylo odhodlání, tichá síla a vůle. Nalil mi ji do žil.*“²⁰

Tomášův otcovský nadhled je doplňován Ráchelinou mateřskou pozorností, pečlivostí, smyslem pro pořádek, důsledností a starostlivostí. Ráchel učí Daniela vnímat svět v barevnosti, je citlivá, ale zároveň někdy i nekompromisní. V době, kdy židovské děti dostaly zákaz vstupu do škol, Ráchel učila svého syna sama – přesný rozvrh, šest vyučovacích hodin denně, díky ní začal mít rád dějiny a mytologii. Vedle této jisté zarputilosti však byla velmi chápající a mateřsky empatická a přesvědčivá. Když přinesla z gestapa, kde věznili Tomáše, jeho prádlo, Daniel zahlédl na prádle krev a zmocnila se ho dětská hrůza, představivost a správný instinkt, že jeho otce na gestapu bijí. Ráchel okamžitě zareagovala a s neochvějnou jistotou vysvětlila Danielovi, že krev na prádle není jeho otce, že na gestapu musí pracovat jako řezník a že je to krev zvířat. I v tomto okamžiku byla rozhodná a přesvědčivá. „*Uvěřil jsem jí. Nikdy mi nelhala. Znělo to divně, ale dalo se tomu věřit. Chtěl jsem jí to věřit.*“²¹ Sílu citu k matce si Daniel uvědomoval při odjezdu matky do Terezína. „*Řekla mi, že se zase brzy uvidíme. A dohlídni na tátu,*

---

¹⁹ Tamtéž, 41.

²⁰ Tamtéž, 130.

²¹ Tamtéž, 131.

*ano? Byla tak krásná. Miloval jsem ji ryze vlastnickou láskou, slepou a bezohlednou. Máma byla samozřejmost. Jako vzduch. Jako chleba.*²²

Rodinnou harmonii, lásku rodičů, téměř hmatatelnou symbiózu Tomáše, Ráchel a Daniela vystihuje Danielova vzpomínka na Den matek: „*Ještě loni jsme s tátou chodili po louce a trhali květiny. Domů jsme přinesli celou náruč. Ona se šťastně rozesmála, přivinula mě k sobě a dala mi pusy.*“²³ Vyjádřením tohoto silného citového pouta byly i sluneční hodiny, které Tomáš sám sestrojil na domě v Indii. Sluneční hodiny se znamenají otce, matky a dítěte.

Jedinečný a hluboce vzájemný cit, který Daniel zažil a vnímal jako dítě, přenesl v dospělosti i do vztahu ke svým třem dětem. Vždycky je miloval bezvýhradnou otcovskou láskou, přesto si zachoval odstup, pokud se ho ptali na jeho rodiče, Toma a Ráchel. Většinou je odbýval zjednodušeným tvrzením, že to je vše dávno, jako by se nic podstatného neudálo. Jediným člověkem, který dokázal otevřít Danielovo dospělé srdce, byl jeho vnuk Nicky.

Jiným druhem lásky je láska sourozenecká. Hlavní hrdinové Tomáš a Ráchel měli sourozence a jejich vzájemný vztah je v románu zachycen v několika momentech.

Ráchel vyrůstá se sourozenci Erikem a Reginou, se kterou má po celý život bližší vztah. Regině v dětství odoperovali prsty a půl nártu na jedné noze. Jsou spolu v kontaktu v průběhu celého života, Ráchel jí píše zážitky a pocity ze života v Indii a po návratu se setkávají až v době, kdy jsou nuceny prodat majetek svých rodičů, domy a pozemky Třetí říši. Sesterská blízkost jim pomáhá překonat toto těžké rozhodnutí. Nepodaří se jí se svou sestrou rozloučit a ve změti událostí se s ní následně neshledá ani v terezínském ghettu, protože Reginu již odvezli transportem do koncentračního tábora.

Tomáš se za svou sestrou Hildou vypravuje do Olomouce v létě 1944, aby mu pomohla zabránit transportu Ráchel na východ. Sourozenci si za manžele vzali příslušníky jiné národnosti. Historické události je v okamžiku setkání staví do protichůdného postavení. Tomášovu Ráchel vězní nacisté v Terezíně a Hildin Oskar je vojákem německého wehrmachtu. „*Vypadá to, že i my jsme dnes každý na opačné straně fronty. Usmál se. Ale nepřestali jsme být bratr a sestra. Jsme na tom stejně, Thomasi. Zoufalci, které válka odtrhla od jejich milovaných.*“²⁴ Sourozenecký vztah přes tuto rozdílnost uchovávají až do tragické sebevraždy Hildy po smrti jejího manžela na frontě.

---

²² Tamtéž, 135.

²³ Tamtéž, 163.

²⁴ Tamtéž, 166.

Autorka v románu zachycuje i jiné podoby lásky a přátelství, které se vážou k jiným závažným tématům, o kterých se ve své práci budu dále zmiňovat.

Povahové rysy, charaktery postav a jejich vývoj

Jedním z významných rysů románu *Zvuk slunečních hodin* je psychologické vykreslení postav, zachycení jejich charakterů a myšlení. Autorka dává vyniknout povahám hlavních postav v různých situacích a obdobích jejich života.

Ráchel vyrůstala v úplné rodině, vychovávána v hluboké židovské tradici. Přesto byla živel, hledala smysl života a nepolevovala v tom ani v nejtěžších chvílích. Nechtěla dělat kompromisy, byla vznětlivá, paličatá, nepoddajná, nezkrotná a nevyzpytatelná. Pod touto svéhlavou povahou se však skrývala nezměrná čistota její duše, víra v dobro, v člověka samotného. Ráchel byla připravena kdykoli pomoci, a to i v situaci, kdy sama strádala nebo potřebovala pomoc. Právě oddanost blízkým bez ohledu na následky se jí stala osudnou. Svou tvrdohlavost projevila již tím, když se rozhodla porušit tradice víry, ve které žila a v duchu které byla vychovávána, a provdala se za Toma. Díky svému vnitřnímu přesvědčení překonala i mnohaleté odloučení od rodičů. Vztah, cit, blízkost a intimní pouto k Tomovi jí pomáhaly zvládat péči o sebe i o narozeného Daniela v době, kdy byl Tom v Indii, i začátky společného života, když si po odjezdu za ním zvykala na nové, exotické podmínky Indie. Když chtěla učit a Tom jí v tom bránil s ohledem na konvence a zvyklosti té doby, tvrdě si hájila své stanovisko. „*Rozhazovala rukama, pěsti třískala do desky kredence, bila se v prsa. Stál nebezpečně blízko a měl pocit, že se jí kouří z nosních dírek. Strýc Karl mu kdysi řekl, že když se k němu přiblíží šelma, třeba medvěd nebo vlk, nesmí se pohnout, nesmí dát najevo strach.*“²⁵

Současně však Ráchel dokázala být bezmezně věřící v dobro člověka, někdy až naivní a slepá. Když začaly do republiky prosakovat zprávy o Hitlerově řešení židovské otázky a Tomáš si uvědomoval reálné nebezpečí pro samotnou Ráchel i celou rodinu, Ráchel se zdráhala uvěřit těmto hrozným zvěstem a oponovala mu: „*Ty se bojíš lidí. Ano bojím. Goethe řekl, že lidí se bojí jen ten, kdo je nezná. Jistě. Já dávám přednost pořekadlu: Čím víc poznávám lidi, tím víc miluju psy! Krátce se zasmála. V moři taky nejsou jenom žraloci, Tome.*“²⁶

Ráchel si rozdílnost povah velmi dobře uvědomovala, a když Toma zahlcovala elánem a výbuchy emocí, často se pak sama sebe ptala: „*Můžou spolu žít, když jsou jako led a oheň? Když se rozčílila, zvyšovala hlas, běsnila, rozbíjela věci. On nikdy nekřičel.*

---

²⁵ Tamtéž, 189, 190.

²⁶ Tamtéž, 116.

Bojovala s oceánem zarytého mlčení, topila se v něm. Uměl být příkrý a strohý. ²⁷

Tomáš byl v podstatě své povahy skutečným protipólem Ráchel. Jeho maminka zemřela, když byl ještě malý, otec od rodiny odešel, a tak se sestrou vyrůstali u tety. Možná tato srdce zasahující zkušenost způsobila, že v životě řešil pracovní, drobné rodinné záležitosti i zásadní okamžiky s chladnou hlavou a nadhledem. Na rozdíl od Rácheliny spontánnosti uměl být vzdálený a odtažitý, ona to nazývala jako studená ploutev. Byl zarputilý a soustředěný, Ráchel nesnášela, když mluvil o zodpovědnosti a povinnostech. Dokázal mluvit pomalu a tiše a i v této tichosti byla znát velká síla a přesvědčení. Tuto sílu pocítil mnohokrát i Daniel jako dítě, když byl svědkem rodičovských debat: „*Nežijeme v pohádce, Ráchel. Smiř se s tím. Táta byl realista. A to ji vyvádělo z míry.*“ ²⁸ Několikrát dokazuje svou lásku, zodpovědnost a starost o rodinu, když se opakovaně snaží zařídit jejich odchod z republiky, a ochránit je tak všechny od nebezpečí.

Tomáš Ráchel miloval, i když od začátku věděl, že to nebude lehké, že život s ní nebude procházka růžovým sadem. Nechtěl jí nic zakazovat a nechtěl s ní bojovat. Chtěl jen, aby byla šťastná. „*Žít s ní bylo jako v posteli plné růží. Stovky, tisíce trnů.*“ ²⁹ Nucený odjezd Ráchel vlakem do Terezína je těžkým zásahem do tohoto pouta lásky a blízkosti. „*Je leden. Po zádech mu tečou pramínky potu. Svaly v obličeji jako struny. Usmála se. Za chvíli to skončí. Uvidíš. Brzy budu zase zpátky. Vlak se pomalu rozjížděl a štihlé prsty mu vyklouzly z ruky.*“ ³⁰ Přesto dál neúnavně pracoval, pečoval o Daniela a sobě vlastní důsledností dělal všechny možné kroky, aby se Ráchel vrátila.

Rozdílnost povah Tomáše a Ráchel vnímal i Daniel jako dítě a dokázal rozpoznat, které rysy má po svých rodičích zapsané v sobě. Pozoroval, že jeho otce považovali všichni díky jeho stoickému klidu a diplomatickému jednání za rozeného optimistu, ale on byl ve skrytu duše skeptik, zvláště pokud se týkalo názoru na lidi. Na rozdíl od maminky, která byla přesvědčená, že v každém člověku je kus dobrého, otec si nedělal žádné iluze. Daniel vzpomíná na své rodiče: „*Máma byla věčné dítě a táta byl dospělý. Já jsem byl někde uprostřed. Uvnitř jsem cítil, že nejen táta, ale i já jsem nějak praktičtější. A opatrnější. Když nebyl v dohledu, dával jsem na ni pozor sám. Bezmezně jsem ji miloval a obdivoval, ale povahou jsem měl bliž k tátovi. Občas podotkla, že jsem celý on, ale nebyla to tak docela pravda.*“ ³¹

---

²⁷ Tamtéž, 188.

²⁸ Tamtéž, 169.

²⁹ Tamtéž, 169.

³⁰ Tamtéž, 136.

³¹ Tamtéž, 169.

Charakter a vlastnosti hlavních hrdinů se projevují v průběhu celého příběhu a podtrhují, dokreslují a oživují probíhající události.

Konflikt

Konflikt (z lat. *confligó, conflictum*) je definován jako „*srážka či střet dvou nebo vícerych, do určité míry se vylučujících nebo protichůdných snah, sil, potřeb, zájmů, citů, hodnot nebo tendencí.*“³²

V románu *Zvuk slunečních hodin* je konflikt zpracován jako životní pocit pramenící z věčného a neřešitelného nesouladu mezi vnitřním prožíváním, chápáním a vnímáním světa, okolí a především niternými tužbami, přáními a ideály se skutečným reálným světem. Tento životní pocit, který je vnímán jako rozpor, provází hrdiny celým dílem.

Autorka zachycuje především konflikt vnější – rozdílnost běžného života lidí v období míru a za války, v koncentračních táborech, konkrétněji pak konflikt Židů s důsledky opatření proti židovskému národu; k tomuto druhu konfliktu patří i zásadní rozdíly života v Indii pohledem civilizovaných Evropanů.

K vnitřním konfliktům, které jsou velmi často propojeny s konflikty mezilidskými, patří rozpor mezi vírou, tradicemi a jednáním hrdinů, konflikty názorů a postojů. Románové postavy jsou pod tlakem násilí, bezmoci, strachu nuceny častokrát jednat protichůdně k určité skupině lidí, proti vlastní víře, proti pravidlům a zásadám své práce a dokonce proti svým rodinným příslušníkům.

O konfliktu se na tomto místě bakalářské práce zmiňuji obecně krátce a v celkovém pohledu proto, že při další analýze díla se budu věnovat uceleně jiným tématům, v nichž se konflikt projevuje v podobě zcela konkrétní.

---

³² <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Konflikt>>

Přítomnost války v díle

Válka je v románu *Zvuk slunečních hodin* průběžně zachycena v podobě konkrétních historických událostí druhé světové války, které jsem uvedla v kapitole skutečné historické mezníky. Celkově jde o období od března 1939 do května 1945.

V této části bakalářské práce chci ukázat, jak tyto události prožívali a vnímali samotní hrdinové a jak tyto okamžiky ovlivnily jejich životy.

Když do Indie, kde rodina pobývala, přicházely zprávy z Evropy o Mnichovské dohodě a obsazení Sudet německou armádou, Daniel vidí svého otce Tomáše v jednom z výjimečných momentů skutečného rozčilení. Ani Ráchel to nemůže pochopit: „*Nemůžu tomu uvěřit. Německo. Země Beethovena, Goetha, Schillera, Heina!*“³³

Od Reginy, sestry Ráchel, přichází v únoru 1939 dopis, že jejich maminka je nemocná a nevydrží již dlouho žít a že o Ráchel stále mluví. Ta se chce okamžitě vrátit za umírající matkou a i když Tomáš chápe její pocity, reálně vidí nebezpečí, které jim po návratu může hrozit. „*Ted' se nemůžeme vrátit! Bude válka!*“³⁴ „*Nastavoval nohu, aby zastavil rozjetý vlak. Když nepojedeš se mnou, pojedu sama!*“³⁵

Nebezpečí války a jejich následků si velmi dobře uvědomuje i Tomášův šéf z firmy a projevuje svou sounáležitost i zodpovědnost a v červenci 1939 mu nabízí práci na projektu v Argentině. „*Zařídte si, co potřebujete. A Tomáši? Otočil se. Překvapil ho Hlavníčkův naléhavý tón. Odjedte co nejdřív.*“³⁶ Tomáš vyřizuje pracovní povolení a všechny formality potřebné k odjezdu ze země. Ráno v den plánovaného odjezdu do bezpečí daleké Argentiny se vše obrací. „*Co se stalo?! Tome?! Nikdy neviděla takovou tvář. Hitler! – Napadl Polsko!*“³⁷ Rodina nikam neodjela. Tomášovo pracovní povolení bylo v tu chvíli bezcenným cárem papíru, který už k výjezdu nestačil. „*Hranice se neprodyšně uzavřely a my jsme zůstali v pasti.*“³⁸ Tomáš situaci přesto nevzdával a dělal vše proto, aby rodinu dostal co nejdříve ze země. Podařilo se mu pro všechny zařídit vystěhovalecký pas do Ameriky, který měl omezenou platnost na dvanáct měsíců. Než však zajistil tranzitní víza do států, přes které měli jet, vystěhovalecký pas propadl. „*Dvanáct měsíců. Gordický uzel, na kterém jsme mohli ztroskotat a nakonec ztroskotali.*“

---

³³ H. Andronikova, „op. cit.“, 84.

³⁴ Tamtéž, 109.

³⁵ Tamtéž, 110.

³⁶ Tamtéž, 116.

³⁷ Tamtéž, 121.

³⁸ Tamtéž, 121.

A čas plynul a válka požírala peníze, dny, země a lidi. ³⁹

Konec války pak pro Tomáše a Daniela znamená očekávaný návrat Ráchel. „*Měl jsem miliony plánů a tužeb, ale nakonec se vždycky zredukovaly na jedno jediné. Konec války znamenal návrat. Mámin návrat domů.*“ ⁴⁰

Válka pohledem frontového vojáka je v románu zachycena v zápiscích Peteho, manžela Anne. Když vzpomíná na dětství, *slovo válka mělo punc her a později romantiky válečných hrdinů* ⁴¹, představoval si statečné válečníky s vavřínovými věnci. To, co poznává jako dospělý muž po přelodění přes oceán z Pensylvánie na západní frontu druhé světové války, nemá s těmito dětskými představami nic společného. Pete prožívá nasazení v první linii, smrt kamarádů zblízka, nevyspaní, které vysává, plní špitál s raněnými a umírajícími, fyzické zbídačení po nášlapných minách, *bezmyšlenkový automatismus a holé instinkty zvířete, které v každodenním boji a bolesti vítězí nad lidským rozumem a rafinovaností.* ⁴²

S válkou je v díle spojen i příběh, který prožívá Daniel se svým psem. Rodiče měli dříve Amóna, který zemřel na stáří. K osmým narozeninám pak Daniel dostává pro něho nejkrásnější dárek v životě – malé štěňátko vlčáka. Dává mu jméno Beny a stávají se nerozlučnou dvojicí. „*Poprvé v životě mi někdo patřil, byl jenom můj, visel na mě a já jsem míval záchvaty bezbřehé starostlivosti a péče.*“ ⁴³ Z malého štěněte vychoval řádně vycvičeného psa, který hravě zvládl odvodové řízení. Daniel byl ve své dětské nevinosti a neznalosti pyšný na to, jak byl jeho pes klidný při salvách ze samopalů a bouchání rachejtlí, a z odvodu odcházel hrdý. Netušil, co to znamená. Ben byl vybrán k vojenským účelům pro potřeby Třetí říše. Odvedli ho jako vojáka na frontu. Daniel vzpomíná, jak svého Benyho posadil do vlaku. „*Hodný pes. Zůstaň, Beny, zůstaň. Poslušně zůstal na místě. Trásl se, uši v pozoru. Slyšel jsem jeho dech, tiché, rytmické kníkání, které ze sebe vyrážel, jak napjatě čekal, až zavolám „Ke mně!“ Visel na mně pohledem, promlouval ke mně celou bytostí. Určitě nevěřil, že bych ho mohl nechat odjet.*“ ⁴⁴ Daniel věděl, že se mu jeho Beny nevrátí.

Vzpomíná, že takto mu před půl rokem odjela maminka, tenkrát věřil, že se vrátí.

Přítomnost války v díle se tedy objevuje nejen v obecném pohledu, ale ve zcela konkrétních situacích, událostech a příbězích, které jeho hrdinové prožívají.

---

³⁹ Tamtéž, 128, 129.

⁴⁰ Tamtéž, 168.

⁴¹ Tamtéž, 100.

⁴² Tamtéž, 92.

⁴³ Tamtéž, 115.

⁴⁴ Tamtéž, 172.

Židovská tematika a osudy Židů

Etnická i náboženská skupina, primární význam slova Žid, Jude, je ten, jenž děkuje. Davidova žlutá šesticípá hvězda je symbolem souhvězdí a šesti pracovních dní, kde střed hvězdy znamená šabat, sedmý odpočinkový den. Hvězda znamená rovnováhu a je propojením dvou trojúhelníků – trojúhelník s vrcholem vzhůru označuje oheň a mužskou energii a trojúhelník položený opačně značí vodu a ženskou energii.

Hrdinové románu jsou obyčejní lidé, kteří se v mezní situaci ocitli nikoli vlastním přičiněním, ale vlivem dějin. Neodpovídají představě a typologii hrdiny, který překonává různé překážky i náročné situace proto, aby zvítězil, získal ocenění a vavříny, nebo který se dobrovolně obětuje za vlast nebo národ. Nemají charakteristické rysy těchto vítězných hrdinů, a proto je lze nazývat antihrdiny. V literatuře o holocaustu nejsou tyto antihrdinové těmi, kdo aktivně bojují proti represím a chtějí zvrátit běh dějin. Právě naopak jsou společenským děním postupně ničení a nemohou žít své normální životy.

Tomáš a Ráchel se při sčítání lidu v roce 1930 přihlásili k československé národnosti, do kolonky náboženství napsali bez vyznání. Tomáš byl potomkem Němce a Češky s katolickou vírou, Ráchel byla dítětem českého Žida a německé Židovky. Tomáš si na rozdíl od Ráchel uvědomuje hrůznost Hitlerovy představy o řešení židovské otázky. *„Po událostech v roce 1938 nepochyboval, že Němci to s čistou rasou myslí vážně a že každý Žid, který se jim připlete do cesty, je potencionální mrtvola.“*⁴⁵

V září 1941 jsou vydávány konkrétní vyhlášky a nařízení proti Židům – je jim zakázán vstup do kin, divadel, kaváren, sadů a jiných míst, na plovárnu, nesmí jezdit v první tramvaji, obchodníci jim nesmí prodat žádné sýry, ovoce, cukrovinky, drůbež, ryby a další potraviny. Žid nebude mlsat, Árijci je zakázáno darování některého z těchto druhů potravin Židovi. Musí nosit na kabátě žlutou hvězdu, aby byli rozpoznatelní a morálně a ideově označeni, zostuzeni režimem. Úřadu byli zbaveni židovští míšenci, propuštění míšenci nebo ženatí se Židovkou, případně s míšencem.

Davidova hvězda je přitom symbolem, pod kterým se čeká na spasitele Mesiáše. *„Dějiny se otočily. Táta řekl, že se řítíme střemhlav do středověku.“*⁴⁶

Daniel jako židovský míšenec prvního stupně přestal chodit do školy, Židům byl vstup zakázán. *„Nikdy jsem nezapomněl, jak mi paní Novotná řekla, že Kuba není doma. Měl*

---

⁴⁵ Tamtéž, 85.

⁴⁶ Tamtéž, 132.

*jsem pocit, že jsem ho zahlédl v okně, pochopil jsem, že Kuba není doma pro mě.*⁴⁷

Po atentátu na Heydricha se represe proti Židům znásobily. *„Hvězdy mizely. Ztrácely se z očí, odcházely do neznáma. Zůstávaly po nich prázdné domy a prázdné pokoje.*⁴⁸

V březnu 1943 byla do Terezína transportována sestra Ráchel Regina a 21. ledna 1944 přinesl zástupce židovské obce rozhodnutí i pro Ráchel. *„Chtějí mě. Má to jednu výhodu. Zase se uvidím s Regi.“* *„Tak co – co mám dělat? Poprvé v životě se někoho ptal, co má dělat. Poprvé v životě si nevěděl rady. Postarej se o něj.*⁴⁹

Bezpráví vůči Židům vnímá a uvědomuje si i Daniel a s dětskou nevinností se ptá otce: *„Tati, a proč jsou Židi nepřátelé lidstva?“*⁵⁰ Od Tomáše se dovídá, že největším nepřítelem lidí nejsou Židé, ale omezenost, strach z odlišného a z neznámého: *„Největším nepřítelem takových lidí je jejich vlastní hloupost. Rozumíš?“*⁵¹ Porozumět této odpovědi bylo pro Daniela těžké. Mnohem těžší však bylo prožívat to, co následovalo po odchodu Ráchel do Terezína.

---

⁴⁷ Tamtéž, 132.

⁴⁸ Tamtéž, 134.

⁴⁹ Tamtéž, 135.

⁵⁰ Tamtéž, 129.

⁵¹ Tamtéž, 129.

Holocaust

Význam slova holocaust je většinou vysvětlován jako zničení, pohroma, násilí, až úplná likvidace, genocida a označuje se jím systematické pronásledování a hromadné vyvražďování příslušníků židovského národa prováděné nacistickým Německem v období druhé světové války. Během této genocidy, hebrejsky nazývané šoa, bylo vyvražďeno kolem šesti miliónů Židů. Velký slovník naučný uvádí: „*V zásadním rozporu s vědeckým poznáním a evropskými humanistickými tradicemi prohlásili nacisté Židy za tzv. nižší rasu a za podstatu dějin boj mezi Árijci a Židy.*“⁵² V první fázi holocaustu byli Židé zbaveni občanských práv a majetku, v druhé fázi byli izolováni a deportováni do ghatt ve Varšavě, Lodži a Terezíně a ve třetí fázi, tzv. „Endlösung“ – Konečné řešení – byli ve vyhlazovacích koncentračních táborech zabíjeni po statisících v plynových komorách.

V knize Úvahy o holocaustu si její autor Jehuda Bauer, pražský rodák, profesor Hebrejské univerzity v Jeruzalémě, klade otázku, zda vůbec lze definovat holocaust. Říká: „*Poněvadž život je nekonečně složitější než jakákoli definice, definice už z definice nikdy nemohou plně odpovídat událostem, které mají definovat. Můžeme pouze doufat, že se alespoň blíží popisům skutečnosti.*“⁵³

Protižidovskou politiku, společenský ostrakismus – vyčleňování z kolektivu a společnosti, střídání represe a zdánlivého klidu a postupné stupňování tlaku a plný dopad této genocidy prožívají i hrdinové románu. Na jejich osudech je zřejmé, že definování pojmu holocaust je opravdu jen minimálním přiblížením skutečnosti, kterou popisuje. Zobecňující definice se mívají s jedinečným.

Tato část mé bakalářské práce je nejrozsáhlejší, protože holocaust je nosným motivem a ústředním tématem celého díla.

Po příjezdu do Terezína Ráchel hledá svou sestru Reginu, ale zjišťuje, že Regina Weinsteinová odjela s posledním transportem na Východ, konečná stanice Osvětim. Minuly se tedy o pár týdnů a Ráchel vytěšňuje myšlenku na to, že sestru již nikdy neuvidí. Proto se nebrání pozornosti a sesterskému vztahu s Anne a prožívají spolu vše, co následuje. Protože je členkou Červeného kříže, přidělují ji jako ošetřovatelku do domova pro staré a nemocné. „*Vyhaslé peklo. Nemocní jako prašivá zvířata v nevytopené, páchnoucí místnosti v hejnech vši a štěnic, vlastních výkalech. Bez léků.*“⁵⁴ Ráchel se těžko

---

⁵² Velký slovník naučný m/ž, 1999, 1448.

⁵³ J. Bauer, Úvahy o holocaustu, 2009, 25.

⁵⁴ H. Andronikova, „op. cit.“, 138.

smiřuje s tím, že jim nemůže pomoci. Anne ji přinutila, aby si požádala o přeložení, a tak v Terezíně pokračuje jako vychovatelka v dívčích domovech, v Mädchenheimu, nazývaném Heim. Touto prací se jí daří překonávat beznaděj při každodenním pohledu na káru plnou mrtvol, odjezdy kamarádek na Východ a na všudypřítomnou smrt. Odreagování nachází ve sklepě Heimu při hře na klavír, kde se setkává s klavíristou Gideonem Kleinem. V chlapeckých domovech pracuje jako vychovatel Gustav Schorch, před válkou asistent režie v Národním divadle, s nímž Ráchel pojí společné vnímání a citění, lidská blízkost, a Gustav se do ní zamilovává. I on je však zařazen do transportu na Východ. Anne vzpomíná na jejich loučení: „*Sklonila se nad ním. Vlna nad zkamenělou lávou, sousoší smutku. Zvedla jsem se a nechala je o samotě odečítat čas, který už jim nepatřil.*“⁵⁵ Anne se jí nikdy neptala, co se mezi nimi tu noc stalo, ale věděla, že jediným, koho Ráchel skutečně milovala, byl Tom.

Tom posílá Ráchel krabice s dvojitým dnem, kam ukládá kousky trvanlivého jídla, notové přepisy oblíbených skladeb a také vzkazy jen pro Ráchel: „*Causa mea vivendi. Smysl mého života.*“⁵⁶ Ráchel mu píše zprávy vinným octem, který byl vidět až po zahřátí, a doufá, že nebude zařazena do transportu na Východ. To se jí také podařilo, do žádného transportu nebyla zařazena, Anne ano. Tom si tuto informaci ověřuje i na Ústředním úřadě pro uspořádání židovské otázky a důstojník SS mu potvrzuje, že vězni ze smíšených manželství neopustí území protektorátu. Navíc slibuje poslat zvláštní upozornění, že jeho žena neopustí Theresienstadt. Stačí však jeden okamžik, osudná chvíle blízkosti a sounáležitosti s Anne, a Ráchel se ocitá tam, kde neměla být.

Transport na Východ. „*Dva dny a dvě noci, šedesát lidí namačkaných v dobytčáku. Bez jídla. Jeden kýbl s vodou a jeden kýbl na fekálie. Není nic tristnějšího než veřejný způsob vyprazdňování. Vygumovaný rozdíl mezi člověkem a podsvinčetem.*“⁵⁷ Tuto skutečnost potvrzuje i Erika Bezdíčková ve své životní zповědi v knize *Moje dlouhé mlčení*. V transportu na Východ se ocitla ve svých třinácti letech. Všichni už chtěli mít cestu za sebou. „*Konečně! Rampa v Osvětimi-Birkenau. Oslepující světla, nepříčetné řvaní a štěkot psů. Polomrtví jsme vypadávali z vlaku. Skutečné mrtvoly zůstávaly ležet uvnitř. Schnell! Jüdische Schweine!*“⁵⁸ Otázka na věk a zdrav či nemocen. „*Jedni napravo, druzí nalevo. Tržiště bezcenných cetek, lidských životů. Doprava, doleva. Jako život a smrt.*“⁵⁹

---

⁵⁵ Tamtéž, 158.

⁵⁶ Tamtéž, 152.

⁵⁷ Tamtéž, 174.

⁵⁸ Tamtéž, 174.

⁵⁹ Tamtéž, 174.

Lesklé uniformy jako žiletky a rozkročené holínky udávají tempo. „*Odtrhávají dítě od matky, ženu od muže. Děs v očích, natažené ruce, zoufalé výkřiky. Prosby.*“⁶⁰ Běsnění nadřazené rasy naprosto stejně prožila i Erika Bezdíčková: „*Než jsem se vzpamatovala, doktor Mengele se mě ptal, kolik mi je let. Pokynul mi na jednu stranu, mamince na druhou.*“⁶¹ Ostny, drát a proud a za ním lidé. Osvětím. Následovalo svlékání do naha, sprchování a stříhání dohola, vytetování čísla na levé předloktí. Vyholené, v plátěných hadrech po zemřelých a dřevácích vyhnání na apelplac. Ráchel si uchovává lidskou důstojnost spojenou s nepoddajností alespoň v mysli. „*Vypadáme jako trhani. Nesmysl. Vypadáme jako duchovní. Tibetští lamové. Mají taky vyholené hlavy a prostý šat. Strídmá strava a meditace. Máme blíž k osvícení.*“⁶² Anne vzpomíná, jak Ráchel ztuhly rysy, když ucítila podivný pach ve vzduchu. Byl všude. „*Štiplavý, nakyslý pach spáleného masa. Znala ten ulpívavý zápach, kouř s příchutí tekutin lidského těla. Hořící hranice na ghátech, rituál na břehu svatých vod.*“⁶³ Staré, nemocné i děti odváděli směrem, odkud z komínů stoupal hustý kouř.

Následovalo první ráno v koncentračním táboře. První rány a kopance, surovost a bití z nečekané strany – od ostatních vězenkyň, které z příchozích cítily závan domova a chuť žít. Ráchel se dívala na kouř z plynových komor, který stínil slunci. Přivírala oči a myslela na svou sestru Reginu, teď znala její konec. „*Osvětím byla jiná planeta. Jiná galaxie. Bez života, bez lidí. Lidská důstojnost na kolenou.*“⁶⁴ Přemísťovaly hromadu balvanů jeden den tam a druhý den zpátky, nad branou velký nápis Arbeit macht frei. Práce osvobozuje. Boj o holý život, německá přesnost a zběsilost při stlaní slamníků, dvě minuty a dost, německá disciplína. Hodiny stání na apelplacu oblečené nebo nahé, vykonávání potřeby omezené časem, kdo nevydržel, dostal mnoho ran holí. Zárukou pro přežití byly dřevěné boty a miska na jídlo uvázaná na motouzku kolem pasu. „*Žily jsme v nerozluštitelném světě. Osvětím byla svět, ve kterém bylo možné – všechno.*“⁶⁵ Každodenní večerní selekce popisuje i Erika Bezdíčková ve své knize: „*Každý večer byly selekce, horší než nejstrašnější sen. Kdo byl hodně hubený a slabý, šel do plynu. Při selekcích byla přistavena před barákem nákladní auta, ty z nás, které musely k nákladákům, věděly, že jdou do plynu.*“⁶⁶

---

⁶⁰ Tamtéž, 174.

⁶¹ E. Bezdíčková, *Moje dlouhé mlčení*, 2010, 28.

⁶² Tamtéž, 175.

⁶³ Tamtéž, 175.

⁶⁴ Tamtéž, 178.

⁶⁵ Tamtéž, 182.

⁶⁶ E. Bezdíčková, „op. cit.“, 31.

Kdo byl nemocný nebo se zranil, byl poslán na nemocniční blok, který byl doménou doktora Mengeleho. Živé peklo, které zažívali ti, na kterých Josef Mengele, který kdysi složil Hippokratovu přísahu, zkoušel děsivé pokusy v údajném zájmu vědy. Když šestnáctiletá dívka přežila pod těly mrtvých plynování a donesli ji k němu do ordinace, skláněl se nad ní. *„Hlasitě vydechla a usmála se. Odváté dětství s příchutí probuzeného ženství. Oči upřené na doktora. Viděla boha. Vy jste krásný člověk, řekla. Očitý svědek, který přežil. To nejde. Možná, kdyby byla starší, dalo by se s ní nějak domluvit. Ale tohle je ještě dítě. Konečně promluvil. Zastřelte ji. Hned.“*⁶⁷

Stejně jako mnohé jiné vězenkyně, tak i Anne zažila mužskou i ženskou brutalitu vynucování si intimní pozornosti. Pokud nesouhlasily, šly do plynu. Při všem jsou si Anne s Ráchel oporou, a když se dělá výběr práce schopných do Hamburku, je vybrána jen Anne. Ráchel nebývalo dobře, kašlala a vypadala slabá, měla zůstat v táboře. Když jedna žena ve frontě zkolabovala a vznikl kolem ní rozruch, Ráchel duchapřítomně zareagovala a přeběhla za zády esesáků znovu do fronty. Začala se po vzoru Anne štípat do tváří a než došla znovu na řadu, měla červené tváře. *„Zatajil se mi dech. Za pár vteřin stála vedle mě. Stal se zázrak. Jely jsme z Osvětimi.“*⁶⁸ Práce v Hamburku při odklizení sutin a skládání cihel z vagónů trvala jen krátce. Ani v těchto chvílích však Ráchel neopouštěla její životní vzdorovitost a svéhlavost. Když s ostatními kradly z vedlejšího vagónu hlávky zelí a esesák to uviděl a chtěl vědět, kdo to vymyslel, Ráchel vykročila z chumlu žen. *„Esesák si ji prohlížel. Tak to tys to byla? Pokrčila rameny. Myslím, že vám na tom nesejde. Hlava jako hlava. Přitom se výmluvně podívala na hlávku zelí.“*⁶⁹ Tato výjimečná chvíle patřila mezi ty, kdy se střetly dva světy v pohledu dvou lidí. Ráchelina otevřenost smíšená s dětskou bezelstností na malý okamžik vymazala šílenství Třetí říše. *„Nechal nám Ráchel i zelí.“*⁷⁰

Návrat do Osvětimi znamenal návrat do brutality, bezmocnosti, utrpení, každodenních selekcí jedni vpravo, druhí vlevo a nikdo nevěděl, která strana znamená smrt či život. I v této atmosféře pekla Ráchel prožila i hluboce citové okamžiky. Při přenášení drnů blízko postávali esesáci a u vyleštěných holínek jim leželi krásní psi, ovčáci vycvičení k zabíjení. Ráchel jeden připomíná Benyho, ale není to Beny, ten měl světlou skvrnu na pravé noze. Ráchel se k němu přiblížila a šeptala: *„Maličko se někomu podobáš, víš? Připomínáš mi Benyho, říkala mu. Připlazil se ještě blíž. Nechal se pohladit. Vykuřující*

---

⁶⁷ H. Andronikova, „op. cit.“, 226.

⁶⁸ Tamtéž, 218.

⁶⁹ Tamtéž, 232.

⁷⁰ Tamtéž, 232.

*stejnokroje se nečekaně otočily. Koktejl úžasu a zlosti. Jeden z nich vytáhl revolver. Výstřel rozrazil zkřehlý vzduch a ztuhlé tváře.*⁷¹ Nebylo přípustné, aby se pes vycvičený k zabíjení nechal hladit od podřadné rasy.

Anne s Ráchel jsou znovu a znovu svědky hromadného zabíjení. *„Naženou je dovnitř. První várka nahých mužů, žen a dětí stojí a čeká. Na rošty dopadají krystalky. Cyklon B. Příslušníci Sonderkomanda, vězni s funkcí spalovačů mrtvol, čekají venku za dveřmi, až bude konec.“* *„V tu chvíli se prostory sprch proměňují v koncertní síň. Hluboký mužský hlas z šedivých útroh. Zpěv. Nejdřív je sám, ale postupně se přidávají. A pak další a další, muži, ženy, děti. Kde domov můj, kde domov můj. Hlasy se proplétají mezi zvuky přiškrceného kašle a chrapotu, slábnou a mizí v zatažených hrdlech. Zemský ráj to na pohled. Chór dozněl. Poslední kapka hudby. Poslední doušek plynu.*⁷²

Těžko uvěřitelnou realitu koncentračních táborů, kterou Ráchel prožívala, nemohl Tomáš předpokládat a neustále doufal v její návrat. I Daniel jako dítě si nedokázal představit, kde přesně je jeho maminka. *„Zajímalo by mě, kde je Terezín a co tam máma dělá.*⁷³ Protože dosud byli vždycky všichni pohromadě, vše spolu prožívali. Teď měl jenom otce a o mamince nevěděl.

Vyprávění Anne Danielovi v průběhu silvestrovské noci nitku po nitce odhalovalo život jeho matky, útržky z mládí a také hrůzy a utrpení, kterých se bál. Chtěl slyšet všechno. *„A Anne mě zaplavovala fakty, pocity, detaily. Každá nová informace byla jako rána na solar, a přitom čím víc jsem věděl, tím jako bych měl k mámě blíž.*⁷⁴ Anne porovnává, že smrt šesti milionů obětí, tak kolosální číslo, přesahuje chápání a představitivost mozku, že to může vyznít jen jako pouhá statistika. *„Je těžké za tím číslem vidět jednotlivé osudy, jednotlivé tváře, jejich touhy, naděje, zklamání a smrt.*⁷⁵

V závěru části práce o holocaustu se vrátím k úvahám Jehudy Brauna, profesora na Hebrejské univerzitě. Po srovnání holocaustu Židů s ostatními genocidami v dějinách lidstva používá pro něj výraz unikátní. *„Nazývat nacisty výrazy jako zvířecký nebo bestiální je urážkou říše zvířat a neměli bychom je užívat, neboť zvířata takové věci nedělají. Chování nacistů nebylo „nelidské“. Bylo až moc lidské. Bylo zlé, nikoli nelidské, a ve své koncentrované, nikoli však bezprecedentní podobě bylo pravděpodobně nejbliže*

---

⁷¹ Tamtéž, 194, 195.

⁷² Tamtéž, 225.

⁷³ Tamtéž, 137.

⁷⁴ Tamtéž, 241.

⁷⁵ Tamtéž, 241.

tomu, co bychom mohli označit za „absolutní“ zlo, nejhorsí, jaké dějiny pamatují.“⁷⁶

Skutečnost, kterou prožila Ráchel a Anne v koncentračních táborech, shrnu citací Eriky Bezdíčkové, která přežila Osvětim, a v dokumentu Olgy Sommerové zapaluje v brněnské synagoze sedm světel v den Jom ha-šoa, kdy se vzpomíná na oběti holocaustu. *„První a druhé světlo zapaluji za všechna umučená děvčátka a chlapce. Byli na samém počátku života, dychtivýma očima hleděli na svět, měli své sny, své naděje, vše pohltily plameny krematorií. Třetí světlo zapaluji za jejich maminky, kráčely vstříc smrti, mnohdy se svými dětmi v náručí. Věděly, co se stane. Dokáže vůbec někdo popsat takové hoře? Čtvrté světlo zapaluji za jejich otce, kteří viděli smysl svého života v existenci své rodiny, která se neuchopitelně proměnila v dým. Oni sami je namnoze následovali. Páté světlo zapaluji za všechny babičky a dědečky, kterým nebylo dopřáno v míru odejít z tohoto světa. Šesté světlo zapaluji za všechny naše souvěrce, kteří bojovali a padli na frontách druhé světové války, a my mnohdy ani nevíme, kde jejich hroby hledat. Zapaluji poslední, sedmé světlo, za všechny, kteří nepřežili nejhroznější z válek, ať patřili ke kterémukoli národu a vyznávali jakoukoli víru.“⁷⁷*

---

⁷⁶ J. Bauer, „op. cit., 37.

⁷⁷ E. Bezdíčková, „op. cit., 5, 6.

Ztvárnění ženského osudu

Hana Andronikova se ve svých dílech často soustředí na vykreslení ženského osudu. Důkladně analyzuje ženskou identitu tím, že její hrdinky poznávají své rodové kořeny a jsou postaveny do prostředí a situací, které je nutí překonávat extrémní zatížení. Stejně je tomu i v románu *Zvuk slunečních hodin*. Hlavní hrdinka Ráchel, nejbližší přítelkyně v koncentračním táboře Anne, kamarádka ze školních let Edita a vězenkyně René pocházejí z různých rodinných prostředí a mají za sebou odlišné životní zkušenosti, přesto jsou postaveny před společnou zkoušku – uchránit svůj vlastní život. Autorka přitom poukazuje na jejich vnitřní sílu, kterou každá svým způsobem a do určité míry dokáže zmobilizovat v hraniční životní situaci, i na schopnost ovlivnit svým jednáním a chováním své okolí.

Hlavní hrdinka Ráchel je vykreslena nejpodrobněji v životních rolích dcery, manželky, matky a přítelkyně. Ráchel vyrostla v tradičním přesvědčení své matky o postavení ženy v rodině: *Kinder – Küche – Kirche*, děti – kuchyň – kostel. Matka působila jako tichá a naoko poddajná. Nabádala Ráchel, jak má jednat s muži a důraz kladla na ženskou diplomacii. „*Jenom hezky pianko, vsecko odkývat, ano, tatínku, máš pravdu, tatínku, ty to přece musíš vědět, tatínku. A pak si to udělat po svém.*“⁷⁸ Ráchel s tímto modelem bytostně nesouhlasila a nechápala, jak tato taktika může platit na jejího vzdělaného otce. Matka jí vštěpovala, že ve vztahu k mužům je lépe spokojit se s málem, než čekat na zázraky. Ráchel však zázrak chtěla, trvala na něm. Stejně tak se tradičnímu pojetí vymykalo i Ráchelino studium dějin na univerzitě v Olomouci. Podle matčina přesvědčení vzdělání ženu jako potencionální manželku znehodnocovalo. „*Žena nemá být příliš chytrá, říkala maminka. A pokud je, tak to na ní nesmí nikdo poznat. Hlavně manžel ne.*“⁷⁹ Vynikala tím, že se svému muži dokázala postavit, nebála se říct nahlas svůj názor, stála si za svým. Uhájila si svou pomoc chudým lidem v indických vesničkách, i když to bylo pro okolí z tehdejšího společenského hlediska nezvyklé. Ráchelino zaujetí a tvrdohlavost jí pomáhaly zdolávat všechny těžkosti a útrapy života v ghettu a potom i v koncentračním táboře. I v těch nejtěžších podmínkách zůstávala ženou v pravém slova smyslu. „*Na přednáškách upoutávala pozornost. Vědomosti, vlastní názor, šarm a smysl pro humor.*“⁸⁰

---

⁷⁸ H. Andronikova, „op. cit.“, 143.

⁷⁹ Tamtéž, 142.

⁸⁰ Tamtéž, 148.

V dokumentárním pořadu České televize¹³. komnata Hany Andronikove o sobě autorka říká, že když se pro něco rozhodne, nezastaví ji nic. Jako by tuto vlastnost přenesla na Ráchel a provázela ji celým příběhem. Na rozdíl od Rácheliny emancipovanosti a svéhlavosti, které nebyly podle tradic vhodné pro manželství, poddajnost a poslušnost její sestry Reginy byly naopak vkladem pro manželství nejcennějším. Kvůli jejímu zdravotnímu postižení se rodiče rozhodli Reginu zabezpečit studiem. „*Rozhodl, že pro ubohého mrzáčka bude nejlepší, když něco pořádného vystuduje, aby se mohla realizovat jinak než manželstvím a dětmi, jak by se od ní za normálních okolností očekávalo.*“⁸¹

Vnímání ženského údělu, role ženy a vůbec celkové vnímání světa bylo rozdílné u Ráchel a její přítelkyně Anne. Bylo to způsobeno odlišným rodinným prostředím, ve kterém vyrůstaly - Ráchel v úplné, finančně zabezpečené rodině s klasickým a přísně dodržovaným rozdělením rolí žena pečovatelka a muž živitel rodiny, naproti tomu Anne žila po smrti otce s matkou, které musela vypomáhat v obchodě. Ráchel měla také možnost studovat, a to společně se všemi okolnostmi z ní udělalo člověka s mnoha ideály, představami o smysluplnosti světa, zatímco Anne byla praktičtější a věcná.

Rácheliny spontánnosti měla blíž její spolužačka z vysoké školy Edita Wassermanová ze Zlína. Díky ní se Ráchel seznámila s Tomášem. S Editou se nečekaně a v katastrofálních podmínkách setkává i v koncentračním táboře Bergen-Belzen těsně před osvobozením. „*Dívala jsem se na zbídačenou stařenu. Spolužačky z vysoké. Edit se opřela o Ráchel a pokusila se usmát.*“⁸² Tatáž Edita znamená pro Tomáše a Daniela tu největší naději na Ráchelin návrat, když ji čekávají na Wilsonově nádraží v Praze. Daniel vzpomíná, jak otce oslovila shrbená stařena s bílými vlasy, zelenošedou pletí, vyhublá na kost. Tomáš si prohlížel trosky lidské bytosti a ve vychrtlé postavě a obličejí hledal rysy někoho známého. „*Tomáši! To jsem já! Ty mě nepoznáváš? Bože můj, Edit!*“⁸³ Když se Daniel dovídá, že Edita byla Ráchelinou spolužačkou, se svou dětskou bezelstností o tom pochybuje. „*Bylo mi tehdy dost divné, že by taková stařena mohla být stejně stará jako máma.*“⁸⁴

Ženský osud v jiné podobě autorka ztvárňuje v postavě krásné René. Nevypadala jako Židovka, měla světlé vlasy a modré oči. Ráchel a Anne ji poznávají při cestě vlakem z Hamburku zpět do Osvětimi. René díky své nevšední kráse okouzila jednoho z vlivných v terezínském ghettu a podařilo se jí vyreklamovat mladšího bratra Waltra z transportu

---

⁸¹ Tamtéž, 141.

⁸² Tamtéž, 236.

⁸³ Tamtéž, 266.

⁸⁴ Tamtéž, 269.

na Východ, její rodiče však ne. Sedmnáctiletá René si napořád pamatovala slova matky při loučení: „*Udělej všechno, holčičko, udělej cokoliv, abys zůstala naživu.*“⁸⁵ Díky své kráse i znalostem jazyků se i v Osvětimi zařadila mezi privilegované vězně, dělala tlumočnici. Esesáci nesnesli náznak špíny, takže měla možnost se denně mýt, dostávala jídlo. Posluhovala i velitelce tábora Marii Mandelové a zamiloval se do ní mladý esesák Viktor Pestek, se kterým se tajně scházela. Ani to jí však nepomohlo a nechránila svého malého bratra Waltra od smrti v plynové komoře. Byl jedním z těch, kteří v okamžicích přicházející smrti zpívali hymnu. „*Osmiletý Waltr; drží se za ruku cizí ženy – a zpívá. Byl tam sám, úplně sám. Zasunul ruku do cizí dlaně, aby se v poslední chvíli neztratil.*“⁸⁶ René se pokouší žít s touto výčitkou. „*Nikdy si to neodpustí. Měla jsem tam být! Měla jsem být s ním!*“⁸⁷

Dvacetiletý Viktor Pestek, který nenáviděl zabíjení a Osvětim, chce zařídit útěk René z tábora a žít s ní. Jeden z článků řetězu ho však zradí a Pestek je mučen a nakonec zastřelen za napomáhání vězňům a za dezerci. René neprozradil. René pláče až ve chvíli, kdy se ze života za ostnatými dráty zpovídá Ráchel a Anne.

Ztvárnění ženského osudu zachycuje autorka i v jiné, zvrácené podobě, kdy nenaplněná role ženy – matky se kříží se surovostí přesvědčení, smýšlení a rozhodování o smrti tisíců lidí. Marie Mandelová, velitelka ženské části tábora, nazývaná bestie, si přivlastňuje malé dítě, které stejně jako mnoho dalších přijely se svými matkami do Osvětimi. V atmosféře hrůzy čekání na smrt jedna holčička na chvíli odbíhá od své matky. „*Marie Mandelová se zastavuje a holčička se zlatými lokýnkami se usmívá do modrých očí. Dívají se jedna na druhou, svět kolem přihlíží a kterási z žen volá jméno dítěte. Nikdo ji neslyší.*“⁸⁸ Mandelová na krátký čas podléhá přirozenému a silnému pudu a týden se mezi vyhublými a zuboženými ženami prochází s vyoblékanou holčičkou v náručí. Jako madona s děťátkem. Mizi německá důkladnost, přesnost a dril, nevadí jí uniforma zašpiněná od čokolády, okopané nové boty, oka na punčoše. Marie Mandelová se jen směje. Týden prožívá idylu, naplnění - matka a dítě. Konec této idyle učiní velitel tábora Kramer. „*Mandelová šeptá rozkaz, upřeně se dívá. Obličej bez rtů. Odneste to dítě.*“⁸⁹ Když podřízená nevěří rozkazu, vykřičí si svou pokřivenost a nenaplnění

---

⁸⁵ Tamtéž, 224.

⁸⁶ Tamtéž, 225.

⁸⁷ Tamtéž, 225.

⁸⁸ Tamtéž, 229.

⁸⁹ Tamtéž, 230.

prapůvodního údělu žen na všechny nadlidi: „*Neslyšela jste rozkaz?! Hned!*“⁹⁰

Ztvárnění ženského osudu zakončím slovy Eriky Bezdíčkové, která popisuje, jak bolest nad ztrátou maminky v koncentračním táboře ji od jejích třinácti let neopustila po celý život v různých životních rolích ženy. „*Maminku jsem nikdy nepřestala hledat, nikdy jsem neuvěřila, že ji už neuvídím. Šla jsem dál životem jako dítě, dívka, mladá žena, pak sama máma, babička, a pořád ji někde hledám, stále mi chybí.*“⁹¹

---

⁹⁰ Tamtéž, 230.

⁹¹ E. Bezdíčková, „op. cit.“, 38.

Víra a náboženství

Románem *Zvuk slunečních hodin* se po celou dobu děje prolíná myšlenka víry a náboženství. Víra jako něco, co vyvěrá z nás, je to něco, co člověka povznáší na duchu, co ho vede a dodává sil překonávat nesnáze a překážky. Náboženství pak hrdinové románu vnímají jako dodržování určitého druhu chování a jednání, spojené s různými symboly. Víra a náboženství jsou přitom vzájemně propojeny a často pojmenovávány jedním slovem Bůh a románové postavy si k víře, náboženství a Bohu utváří svůj vlastní názor a postoj na základě osobních prožitků, které je citově zasáhly.

V Indii se Ráchel, Tomáš i malý Daniel setkávají s hinduismem, který v nich svými uctívajícími rituály opakovaně probouzí otázku: jakou hodnotu má lidský život? Jaký je poměr mezi vírou, zapřením sebe sama, potlačením lidských citů a nejzákladnějších hodnot a životem, který je na začátku všeho? „*Indie nemiluje nesmrtelnost. Naopak. Vytouženým cílem každého hinduisty je dosažení mókši, vysvobození z nekonečného řetězce zrození a smrti, ze samsáry.*“⁹² Z pohledu tohoto náboženství je život chápán jako trest, kdy se v jiném životě duše prohřešila a musí se vrátit zpátky na zemi, kde má možnost odčinit své hříchy. Tomáš i Ráchel s Danielem jsou svědky každodenních zvyklostí a obřadů, které jsou pro ně nepochopitelné a drastické. V paměti jim zůstává spalování mrtvých těl na břehu posvátné řeky Ganga ve Váránasí. Zatímco na otýpkách hoří mrtvá těla, živí o kousek dál provádějí očištnou koupel. Nepochopitelnost jednání vyjadřuje malý Daniel dětsky bezelstnou otázkou: „*A kdybych ted' umřel, taky mě hodíte do řeky?*“⁹³ Hrůzným zážitkem je i Satí – rituál upalování vdov. Mladá žena pod vlivem opia zapaluje hranici se svým zemřelým manželem. Opírá se přitom o svého otce, který jí tiše povzbuzuje a dodává odvalu a mladá žena skáče do ohně. „*Otec mladé vdovy září hrđostí. Dokázala to! Jeho dcera to dokázala. Zachovala posvátnou tradici.*“⁹⁴ Bohyně Kálí, která obchází spáleniště, má v Kalkatě i svůj chrám Kálíghát. Pro ni obětují lidi i zvířata.

Pro Tomáše a Ráchel je indická víra nepochopitelná. Ráchel je navíc židovského vyznání, víry a tradice postavené na zcela jiných základech a s jinými projevy. Oba si k víře, náboženství a k Bohu vytvořili postoj v průběhu svého života.

Tomáš věřil především v člověka. Nejdříve v maminku, její mírně zastřený, hluboký hlas ho prostupoval a konejšil. Proti této jistotě, víře a bezpečí působily nedělní

---

⁹² H. Andronikova, „op. cit.,“ 53.

⁹³ Tamtéž, 72.

⁹⁴ Tamtéž, 201.

bohoslužby obtloustlého faráře jako snůška vymyšleností. „*Nevěřil mu ani slovo. Prý, slovo boží. Bylo mu sotva dvanáct a pochyboval o existenci Všemohoucího.*“⁹⁵ Smrt maminky ho v tomto přesvědčení jen utvrzuje. „*...natáhla se na sofa s knížkou v ruce. Tomášku, řekla, máš hotové úkoly? Myslím nebo mislím? Maminko, jaké „i“ se píše ve slově myslím? Do ticha se ozvala kniha. Sesunula se k zemi, ruka jako zlomený tulipán.*“⁹⁶ Teď už s neochvějnou jistotou věděl: „*Já vím, že žádný není!*“⁹⁷ Od té doby před Bohem neprodyšně uzavřel svůj svět.

Daniel si utváří názor na Boha pod vlivem rodičů, dětskýma očima vnímá dění a události kolem sebe. Nejvíce ho v otázce víry ovlivnil dědeček, otec Ráchel, během dvou týdnů strávených v Praze, když Ráchel pečovala o svou umírající maminku. S dědečkem objevoval Prahu, poznával židovskou historii, poprvé v životě slyšel hebrejské modlitby, zažil Pesach – židovské svátky jara a slavnostní sederový večer před tímto svátkem, dovídá se o dalších svátcích Roš ha šana – Nový rok a Jom Kipur – Den smíření a o mnoha zvyklostech a tradicích. „*Proč nedáváme na hrob květiny, ale kamínky? Ten kámen říká totéž, co kytky. Že jsi stál u hrobu zemřelého a myslel na něj.*“⁹⁸ Daniel cítil hloubku víry, sounáležitosti a citu. „*Opouštěl jsem Prahu s pocitem, že jsem objevil dalšího boha.*“⁹⁹ Až mnohem později však pochopil, že se svým dědečkem objevil mnohem víc, jakousi prahmotu, kořeny, část vlastních kořenů. Na tyto vzácné chvíle souznění a tiché víry si Daniel vzpomíná později, když je Ráchel v Terezíně a on si ve stesku a obavách o ni v myšlenkách připomíná příšeří synagogy, zlatou schránku s Tórou a prosí o pomoc: „*Bože, tys stvořil tento svět, tys stvořil člověka. Nedopusť, aby se mamince něco stalo.*“¹⁰⁰

Ráchel si vytváří vlastní vztah k víře a Bohu od dětských let. Milovala svátky a při svátečních modlitbách byla se ženami na odděleném balkoně. Čím byla starší, tím více nechápala, proč ženy musí být odděleny a bouřila se proti tomu. „*Od té doby nabyla dojmu, že jestli vůbec jaký Bůh existuje, musí to být omezený mužský. Ženy vykázané do ohrady jako ovce.*“¹⁰¹

Víra se pro Ráchel stala svazující, omezující a nesmyslná, když se rozhodla provdat se za Toma, goje. Především pro jejího otce to byla zrada. „*Žádná dcera Izraele nesmí být*

---

⁹⁵ Tamtéž, 25.

⁹⁶ Tamtéž, 30.

⁹⁷ Tamtéž, 32.

⁹⁸ Tamtéž, 113.

⁹⁹ Tamtéž, 114.

¹⁰⁰ Tamtéž, 137.

¹⁰¹ Tamtéž, 150.

provádána za Nežida, neboť jest psáno: „dcery své nedáš synu jejich.“¹⁰² Zatvrzení rodičů způsobilo, že Ráchel více přilnula k sestře Regině a o to víc milovala Toma. Ke smíření a oblomení pevné víry otce dochází až po několika letech, kdy Ráchel odpouští a sám hledá odpověď na otázku, jak odpustit sobě, že před lety kvůli víře svou dceru zavrhl.

Pochybnosti Ráchel o existenci Boha dosahují vrcholu v terezínském ghettu a především v Osvětimi. Její postoj je naprosto odlišný od věřící Anne, v té jediné věci nenašly společnou řeč. Ráchel neměla pochopení pro víru Anne a ta zase nechápala nevíru Ráchel. Pro Anne byla víra v Boha zdrojem síly a oporou a hledala ho i v hrůzostrašných podmínkách koncentračního tábora. Ráchel tato realita naopak utvrzovala v opačném přesvědčení. „*Osvětim je důkaz, Aničko, že žádný Bůh neexistuje.*“¹⁰³ Ráchel se snažila hrůznou realitu pochopit, měla nespočet otázek. Proč jsou lidé tak ponižováni, když je stejně zabijí, proč to dělají, proč? Sama si nacházela odpovědi – že snad je to alibi, dát ránu z milosti lidské trosce je jednodušší než vzpřímené lidské bytosti. Postupně ale pochopila, že otázky ani odpovědi nic neřeší. „*Být intelektuálem v Osvětimi, to byla vražedná kombinace.*“¹⁰⁴ Anne se jí snažila pomoci a vedla ji k tomu, aby přestala myslet, že jediné tak najde to, čemu se říká Bůh. Ráchel se bránila a po vypjaté situaci spolu dva dny nepromluvily slovo. Ráchel nachází postupně v Osvětimi opět svou vlastní sílu, víru v sebe sama a nebojí se již ničeho, ani smrti. „*Ne, nehodlám umřít. Nevzdám to. Není mi jedno, co bude, ale ať přijde cokoli, unesu to. Vím, že to unesu.*“¹⁰⁵ Anne byla přesvědčena, že v této vnitřní síle Ráchel našla i svého Boha.

Hrdinové románu hledají odpověď na otázku, zda vůbec Bůh existuje a pokud existuje, zda je za to zodpovědný.

Jinou podobou víry je víra v nadřazenost rasy. Fanatická víra hlásající mýtus o nadčlověku, který může všechno ve jménu vrozené nadřazenosti.

---

¹⁰² Tamtéž, 185.

¹⁰³ Tamtéž, 183.

¹⁰⁴ Tamtéž, 182.

¹⁰⁵ Tamtéž, 184.

Dějové zvraty, zlomové okamžiky, rozhodnutí

Děj románu je bohatý na dějové zvraty, zlomové okamžiky a rozhodnutí hlavních hrdinů, které příběh usměrňují, udržují napětí, očekávání dalšího průběhu i naději. Zvraty přicházejí ve chvílích, kdy se příběh plynule odvíjí a zdá se, že touto cestou půjdou románové postavy dál. Tyto zlomové okamžiky jsou buď v podobě konkrétních historických událostí a následné reakce, chování a jednání postav, anebo v podobě zásadních osobních životních rozhodnutí, která ovlivní celkový děj i osud jednotlivých hrdinů.

Úvodním zlomovým okamžikem románu je samo setkání Daniela s Anne. V první chvíli, kdy ji Daniel slyší mluvit cizí řečí, které rozumí, a oba se dále baví česky, ani jednoho z nich nenapadne, jak spojitě jsou jejich životy. Teprve až Daniel nastíní krátce své dětství, že vyrůstal v Indii s otcem Tomášem a maminkou Ráchel, Anne začíná tušit, že jak hluboce se toto setkání dotkne a zapíše do jejich životů. „*Oči se jí leskly jako v horečce. Tak vy jste Daniel? Daniel Keppler?*“ „*Paní Anne se zachvěla.*“¹⁰⁶

Poklidný život rodiny v Indii vzdáleně narušují události v daleké Evropě, zbrojení Německa a okupace Československa a dopis od Rácheliny sestry Reginy, která píše o vážném zdravotním stavu jejich matky. Ráchel se rozhoduje vrátit se do republiky v době, která znamená velké nebezpečí. Tomáš se jí snaží od tohoto kroku odradit. „*Ráchel, pochop to! Teď se nemůžeme vrátit! Moje matka umírá! Bude válka! Je to – sebevražda! Musím domů!*“¹⁰⁷ Rozhodnutí Ráchel ovlivnilo celý další život rodiny.

Po návratu do Československa Tomáš i Ráchel prožívají perzekuční opatření proti Židům, Tomáš se proto snaží rodinu uchránit a za každou cenu je dostat za hranice. Je tu šance. Práce v Argentíně, kterou mu nabízí jeho šéf. Tomášovi se daří zařídit výjezdní povolení, ale kvůli jeho omezené platnosti a nutnosti zajistit i tranzit přes jiné státy, musí začít vyřizovat vše znovu. Stále je tu šance na odjezd, ale napadení Polska Hitlerem vše končí. Hranice jsou uzavřeny a rodina musí zůstat v republice.

Dalším zlomovým okamžikem je transport Ráchel do Terezína. Stav, který nelze změnit, bránit se, postavit se proti němu. Ráchel se loučí se s Danielem a Tomášem a všichni doufají, že se brzy shledají. Tomáš si navíc ověřuje, že Ráchel jako manželka ze smíšeného manželství nebude transportována na Východ. Přes neutěšené životní podmínky v Terezíně se zdá, že vše dobře skončí, Ráchel do transportu opravdu není

---

¹⁰⁶ Tamtéž, 54.

¹⁰⁷ Tamtéž, 109.

zařazena. Šance na shledání je jen otázkou času.

Stačí však jeden okamžik, způsobený sounáležitostí, blízkostí. Ráchel se jde rozloučit s Anne k vagónu, v němž čeká na transport do Osvětimi. Poslední objetí, poslední stisk ruky. Pečeť na vagón, aby nikdo nemohl uniknout. Ráchel odchází z rampy, zkroušená, smutná, unavená, ale zůstává v bezpečí Terezína, v bezpečí, které neznamená bezprostřední smrt. „*Kampak, kampak? Nechce se ti odjet?*“¹⁰⁸ Esesák myslí, že chtěla utéct, neposlouchá její křik, vysvětlení, že do transportu na Východ nepatří. Velící důstojník rozhoduje jediným gestem a posunkem hlavy. Esesák strhává pečeť u vagónu a Ráchel se ocitá v náruči Anne a odjíždí tam, kde neměla být! Nečekaný, náhlý a šokující zlom. Zlom, který odstartuje stejně tak šokující následné události v podobě koncentračního tábora Osvětim.

Nadějí na únik od smrti v plynové komoře je přemístění Anne a Ráchel do Hamburku na úklid sutin. Tato naděje trvá však krátce a obě se vrací tam, kde neustále z komínů plynových komor stoupá kouř. Nebezpečí a smrt jsou všudypřítomné a zdá se, že už nemůže být nic horšího. Nacisté jsou ale na frontách druhé světové války poráženi a v ústupu likvidují vše, tábor v Osvětimi bude okamžitě vyklizen a vězně převážejí na jiné místo. Vlak zastavil ve stanici Bergen-Zelle. Vyvedli je na kopec - koncentrační tábor Bergen-Belzen zastrčený v lese, poslední lidské smetiště. „*Hromady mrtvol. Všude, kam se člověk podíval. Nahá těla jedno na druhém. Rozkládaly se, hnily, páchly. Ráchel se zachvěla víčka. Apokalypsa, řekla.*“¹⁰⁹ Ráchel se setkává se zuboženou Editou, spolužačkou z vysoké školy. Už nebude cesty zpátky. Zdá se, že vše je ztraceno, že právě zde životy Ráchel, Anne i Edity skončí.

Přichází ale obrat. Nad táborem přeletělo americké letadlo a na tábor se začaly valit tanky, bořily ostny, dráty, ploty. „*JE KONEC!*“ *Byli jsme ochromeni. Trosky, stíny lidí, kterými jsme kdysi byli.*“¹¹⁰

Anne si vzpomíná na dětství a svou andulku. Vždycky jí zavírala dvířka, aby neuletěla. Jednou se vrátila ze školy a se zděšením zjistila, že dvířka klece jsou otevřená a okno v kuchyni dokořán. Andulka seděla na bidýlku. Měla dveře a okna dokořán a raději zůstala za mřížemi klece. Anne tenkrát nevěděla, jestli andulka měla strach vzlétnout nebo jestli zapomněla, že má křídla a že s nimi může létat. Říkala andulce, že je to nejhlupejší andulák na světě. V den osvobození se Anne v duchu andulce omlouvá. S obavami

---

¹⁰⁸ Tamtéž, 154.

¹⁰⁹ Tamtéž, 235.

¹¹⁰ Tamtéž, 236.

a strachem z budoucnosti byla jako on. Jako by zapomněla létat, bála se z pomyslné klece vylézt ven.

Vláda posílá autobusy pro lidi z koncentračních táborů. Naděje na shledání s blízkými se stává realitou na dosah ruky. Anne však onemocní tyfem a posílá Ráchel domů, ať na ni nečeká. Ráchel však čeká, i když sama má podlomené zdraví, kašle a je unavená. Po šesti týdnech odjíždějí ne autobusem, ale vlakem. Přežily neuvěřitelné hrůzy koncentračních táborů a vracejí se domů. Vlak najednou zastavuje uprostřed polí. V těch chvílích čekávají Tom a Daniel na nádraží v Praze, protože od setkání se zuboženou Edit, která přijela dřívějším vlakem, vědí, že Ráchel byla v jednom z vagónů vracejících se domů.

Dějové zvraty, zlomové okamžiky a rozhodnutí, které zásadním způsobem ovlivnily děj příběhu a osud hrdinů.

Slunce

Nejčastěji opakovaným motivem, který se celým příběhem prolíná, je slunce. Znamená nejen světlo, ale symbolizuje lásku, blízkost, touhu. Slunce jako střed sluneční soustavy, životadárná hvězda, která zásobuje teplem a světlem, předává sluneční energii, povzbuzuje chuť do života, září, hřeje, svítí a jeho jádro je skryto. Slunce jako leitmotiv je přeneseno do postavy Ráchel, symbolizuje její přítomnost v době odloučení a i pro ni samotnou je zdrojem síly, naděje a odhodlání. Slunce se objevuje také v mýtech, které Ráchel miluje, předává je Danielovi a obrací se k nim v dobách šťastného rodinného života i ve chvílích, které jsou na pomezí hranice života a smrti. Danielovi se obraz slunce a slunečních paprsků vrývají hluboko do duše.

Je to právě Daniel, který na začátku příběhu vypráví svému vnukovi Nickymu příběh o střelci, kterému Slunce propálilo plášť z ptačího peří, a střelec za trest Slunce polapil, svázal a ukryl v jeskyni. Na Zemi zavládla tma, chlad, vše hynulo. Jen malý krtek šel neúnavně tmou, vyšplhal se na skálu a s námahou překousal lana. Slunce se vyhouplo na nebe a vše ožilo. Jen malý krtek neviděl nic. Sluneční záře ho navždy oslepila a ukryl se pod zemí. Již tato úvodní epizoda naznačuje, jaký význam mělo pro Daniela slunce, které mu navždy připomínalo maminku. V jeho svitu, teple a paprscích spatřoval zprostředkovaně její přítomnost, objetí, doteky. Představovaly pro něj to nejbližší, nejdražší.

Slunce se v Rácheliny mýtech objevuje jako nezničitelná síla, hřející a sálající, jejíž paprsky si najdou cestu i přes ten nejtemnější mrak a prosvítí i tu nejtemnější skulinku. Jako by Ráchel mluvila sama o sobě a se sluncem si vzájemně předávala životadárnou energii.

Ráchel vypráví Danielovi o vzniku Slunce, kdy jeden z bohů se musel obětovat a skočit do posvátného ohně. Krásný pyšný mladík Tecusistecatl se však v poslední chvíli před ohněm zastavil a do ohně skočil hubený a ošklivý Nanahuatzin, kterému se všichni pošklebovali, že tak ošklivé přece Slunce nemůže být. Obětí se z něho stalo zlaté slunce s nádhernou, jasnou tváří.

Sílu Slunce Ráchel ukazuje Danielovi i na příběhu, kdy jeden bojovník Mixteků si myslí, že porazí v boji každého, a střílí i na Slunce, které si ho však nevšimá a dál putuje oblohou. Když zapadne, bojovník si myslí, že nad Sluncem zvítězil.

Ráchel vypráví také o noční pouti boha slunce Re podsvětím a o tom, jak se Slunce

zamilovalo do krásné tkadlenky. Jejímu dědečkovi se to nelíbilo a zaklel Slunce v kolibříka, kterého pak šípem sestřelil. Tkadlenka kolibříka uzdravila a její láska ho proměnila zpět do podoby Slunce a dívka se stala Lunou.

Daniel byl díky Ráchelinému vyprávění posedlý slunečními bohy, všemi příběhy o stvoření slunce a nebeských těles. Slunce pro něho znamenalo sílu, jistotu, přítomnost maminky a ke slunci jako k největší energii se obracel i ve chvílích stesku po ní. *„Odešla a moje dýchání se měnilo v lapání po dechu. Svět, ve kterém chyběla bytost rozložená do slunečních paprsků.“*¹¹¹ Daniel vzpomíná na dny, kdy byli všichni spolu a maminku vnímal vedle sebe. Bez ní se cítil ztracený, často se díval do nebe a hledal ve slunci její tvář. *„Úsměv. Oči. Slunce. Pomalu mi slábl pulz, bílé obláčky se stěhovaly k západu. Byly to obálky, ve kterých jsem mamince posílal svoje přání. Maminko, slyšíš?“*¹¹²

Důkazem lásky Ráchel k Danielovi, jejich vzájemného porozumění, citové blízkosti a společného vnímání slunce je jejich loučení před Rácheliným odjezdem do Terezína. *„Když odcházela, řekla mi, že sluneční paprsky jsou poslové slunečního boha a že si po nich budeme posílat vzkazy. Když uvidíš sluníčko, ucítíš paprsky na tváři, budeš vědět, že to jsou moje ruce, které tě hladí, že jsem na blízku. Měsíc ti bude vyprávět příběhy na dobrou noc.“*¹¹³

---

¹¹¹ Tamtéž, 136.

¹¹² Tamtéž, 163.

¹¹³ Tamtéž, 135.

Sluneční hodiny

Slunce jako symbol lásky a citové blízkosti vnímá i Tomáš a hledá způsob, jak to vyjádřit. Když dělníci v Indii opravili zadní část domu a Tomáš se díval na čerstvou, hladkou omítku, dostal nápad. Několik dní chodil kolem domu s olovnicí, rýsoval, mistr v kovotepecké dílně se jeho nápadu usmíval. Další dny bedlivě sledoval čas a každou hodinu vybíhal z domu, šplhal na žebřík a něco zaznamenával na čistou omítku. Spěchal, než slunce zapadne, protože pak přišla tma. V Indii totiž tma nepřicházela pozvolna, ale rovnou spadla. Během okamžiku, jedné dvou vteřin jako mávnutím kouzelného proutku. I když byl unavený, měl pocit vítězství.

A pak jednoho dne zavedl Ráchel a Daniela na zahradu. *„Pár metrů od domu nám řekl, že máme udělat čelem vzad. Neměl jsem slov. Stěna domu jako zrcadlo pohybu slunce. Na nově omítnuté fasádě byly sluneční hodiny. Ze středu půlkruhu vycházely paprsky, které ukazovaly čas. Dominantu hodin tvořily tři obrazce tepané z mosazi. Naše sluneční znamení. Můj Rak na hyperbole letního slunovratu, mámin Beran na rovníku jarní rovnodennosti a na vrchní hyperbole tátův Kozoroh. Zimní slunovrat.“*¹¹⁴

Sluneční hodiny. Čas určený otáčením Země vzhledem ke Slunci, měřený na sluneční dny a jejich části, délka dne se mění, neplyne rovnoměrně. Sluncem ozařovaný předmět vrhá stín a podle jeho aktuální pozice je určen čas kombinací dvou základních pohybů Země a Slunce. Číselník má rozmezí od šesti do osmnácti, mohou se lišit o +16 nebo -12 minut.

Sluneční hodiny Tomáš sestrojil jako důkaz lásky ke své Ráchel a k Danielovi, který z této lásky vzešel. Z lásky, kterou lze jen cítit a nelze ji zachytit stejně tak, jako nelze slyšet sluneční hodiny, které netikají, neodbívají, nevydávají žádný zvuk, a přece plynou a měří čas. Daniel slyšel zvuk slunečních hodin celý život – celý život cítil lásku maminky i otce a také jejich vzájemnou lásku – lásku Tomáše a Ráchel. Sluneční hodiny a jejich zvuk jako symbol lásky, rodiny, štěstí.

Anne v závěru příběhu říká o Ráchel: *„Tom byl její sluneční orloj.“*¹¹⁵ A Daniel v duchu dodává: *„A Ráchel byla slunce.“*¹¹⁶

---

¹¹⁴ Tamtéž, 121.

¹¹⁵ Tamtéž, 282.

¹¹⁶ Tamtéž, 283.

Tajemství a smrt

Smrt představuje zásadní zlom v životě člověka, hluboce se dotýká životů blízkých. Slovo, které se jeví jako tabu a je obestřeno tajemstvím. Jaké podoby může mít smrt, jaké pocity a myšlenky se za ní skrývají? Vysvobození, úleva, beznaděj, smutek, bolest, strach. Skrývá tajemství tím, že se podobá spánku, existuje chvíle, kdy je na ni člověk opravdu připraven, cítí její blízkost? Říká se, že smrtí život nekončí. Je to skutečně tak nebo za smrtí již nic není?

Takové a podobné otázky si kladou hrdinové románu a setkávají se se smrtí obestřenou tajemstvím a v mnoha různých podobách.

Přirozená smrt přichází u Tomášovy maminky a obou Rácheliných rodičů, Tomášova sestra Hilda si bere život sama, když jí přijde zpráva o smrti jejího manžela, vojáka wehrmachtu. Trýzeň smrti si prožívá také Ráchel, když se jí narodí mrtvé dítě, na které se rodina tolik těšila.

Se smrtí v jiné podobě se v úsměvné epizodě setkává malý Daniel, když si na trhu v Indii vybírá rybu, která má zlatou barvu. Nechce se smířit s tím, že ryba bude k jídlu, chce ji na hraní a dát si ji večer do postýlky vedle plyšového medvídka. „*Nemůžeš tahat mrtvou rybu do postele! Není mrtvá, je moje! Já jsem si ji vybral!*“¹¹⁷

O několik let později, již v Československu, prožívá Daniel svou vlastní smrt. Když Tomáš dostává avízo od gestapa, že Daniela jako dítě ze smíšené rodiny odvedou jako třináctiletého do Terezína, zařídí u lékaře, svého kamaráda ze studentských let, Danielův úmrtní list. „*Bude to tyfus. Přijedu k vám pozítří ráno. Sežeň si rakev.*“¹¹⁸ Svě jednání vysvětluje dospívajícímu Danielovi: „*Táta přišel domů a vzal mě do sklepa. Řekl, že je to jediná možnost. Řekl, že mamince slíbil, že udělá cokoli, abych nemusel do lágru.*“¹¹⁹ Jako zkušený stavitel mu vybuduje doma zazděný kryt, kde přečká až do osvobození.

Daniel byl přítom svědkem jakéhosi vnitřního umírání svého statečného otce, které bylo spojeno se steskem po milované Ráchel, strachem o její život i nekonečným čekáním na její návrat. „*Myšlenka na vlastní smrt ho neděsila, ale představa, že ona by mohla umřít, ho děsila k smrti. Nemohl se s tím smířit. Každý večer s tím bojoval.*“¹²⁰

V koncentračním táboře se Ráchel a Anne setkávají se smrtí násilnou, surovou, s masovým vražděním tisíců nevinných, kterému se nelze ubránit. Někteří si chtějí sáhnout

---

¹¹⁷ Tamtéž, 48.

¹¹⁸ Tamtéž, 208.

¹¹⁹ Tamtéž, 208.

¹²⁰ Tamtéž, 203.

na ostatný drát nabitý elektřinou a mnozí to udělají – muži, ženy s dětmi, staří, nemocní. Ráchel se brání celou svou bytostí. „Člověk není jako bájný pták Fénix, Aničko. Tihle mrtví z popela nepovstanou!“¹²¹ Odsouzení na smrt si často uchovávají lidskou hrdost až do posledních okamžiků. Gustav Schorsch říká: „Nebudu se loučit – protože věřím, že tě jednou zase potkám. V jiném životě.“¹²² Stejně jako odsouzení k transportu na Východ a ke smrti zpívají v terezínském ghettu pod vedením Rafaela Schächtera Rekviem. „Nad hlavami hřmělo temné a mrazivé Dies irae, dies illa. Soudný den, den hněvu. Byla v tom síla, hrdost, vykřičené útrapy a vroucí molitba. Židé. Zpívají rekviem. Sobě? Nebo těm druhým?“¹²³

Silný akcent tajemství, který čtenáře nutí číst dál a neodkládat knihu, dokud se nedozví konec příběhu. I Daniel potřeboval rozkrýt tajemství, které ho tížilo po celý život. Anne kousek po kousíčku, nitku po nitce odhalovala život jeho maminky, střípky a zážitky z mládí, které neznal. A také utrpení a hrůzy, kterých se i ve svých představách bál. Anne mu otevírala skryté kapitoly jejího života.

Anne se ve vyprávění vrací k okamžiku, kdy se s Ráchel vracely vlakem domů. „Nikde nebylo žádné nádraží. Vlak zastavil uprostřed polí, na rozkvetlé louce. Některé z nás vyskočily z vlaku, trhaly květiny a pletly věnce. Ráchel celá hořela. Růže ve tvářích, oči plné života. Nastavila tvář slunci a rozesmála se. Její smích se proměnil v dusivý kašel. Uklidnila se a malátně klopýtala vysokou trávou. Ráchel, nechod' daleko. Usmála se a zamávala mi. Zůstanu tady.“¹²⁴ Lokomotiva zahoukala, strojvůdce zahvízdal a vlak se rozjel. V tu chvíli si Anne všimla, že Ráchel ve vagonu není. Jako šílená volala, chtěla vyskočit z vlaku, ale ostatní ji drželi, zoufale křičela, aby ji pustili. „Pusťte mě! Ráchel! Hystericky jsem ječela, hlasivky mi přesakovaly v krku. Léta mi to znělo v uších, tisíckrát dokola. Ráchel! Kolikrát jsem ji viděla, jak mi naposledy zamávala. Zůstanu tady, řekla. Zůstanu tady.“¹²⁵

O silvestrovské noci se tak Daniel dovídá poslední chvíle života matky. „Díval jsem se do mrazivé náruče hor a viděl před sebou rozkvetlou louku. Viděl jsem nejkrásnější bohyni. Slunce na kolotoči ve víru hudby. Slyšela ozvěnu vlastního srdce a dětský smích. – Dane! Tome.“¹²⁶

Daniel měl po celý život v sobě střeptinu. „Pocit křivdy. Ztráta. Nevyřešená záhada.

---

¹²¹ Tamtéž, 183.

¹²² Tamtéž, 159.

¹²³ Tamtéž, 151.

¹²⁴ Tamtéž, 278, 279.

¹²⁵ Tamtéž, 279.

¹²⁶ Tamtéž, 279.

*Matka. To byla konstantní bolest.*¹²⁷ Střepina se stala součástí jeho těla a čas od času se připomněla bolestí, vzpomínkou, steskem. *„Příběh bez konce, ke kterému jsem se neustále vracel. Celý život jsem toužil dohlédnout až na dno. Nesčetněkrát jsem hrál nedokončenou sonátu. A teď jsem měl v ruce chybějící part.*¹²⁸

Teď věděl, proč se se svým otcem na nádraží v Praze Ráchel nedočkali. Tomáš i potom zjišťoval všechny údaje o odjezdech vlaků s vězni z Německa, čekali ještě dva roky a stále doufali. Daniel vnímal otcův obrovský vnitřní smutek. *„Život bez ní byl jako dýchání bez kyslíku. Bez ní nežil. Pomalu a bolestivě umíral.*¹²⁹ V březnu 1947 se Tomáš rozhodl odjet do kanadského Toronta. *„Už prostě nevěřil, že se máma vrátí.*¹³⁰ Když za pět let Tomáš zemřel na infarkt, lékaři Danielovi sdělují, že měl nemocné srdce. *„Srdce? To není možné.*¹³¹ V představách vidí svého otce, jak před ním stojí a říká: *„Máš pravdu, řekl. Žádné srdce jsem už dávno neměl.*¹³²

Danielovi se v coloradských horách definitivně skládá mozaika příběhu jeho maminky a lásky Tomáše a Ráchel. *„Slzel jsem nad tím klukem, který ve mně zůstal. Ten kluk ve mně to nemohl unést. Trásl jsem se zimou, ale někde uvnitř jako by se něco usmálo. Pochybnosti a otazníky pod nánosy let roztály a odplavily příchut' pelyňku.*¹³³ Nechával za sebou minulost.

---

¹²⁷ Tamtéž, 280.

¹²⁸ Tamtéž, 280.

¹²⁹ Tamtéž, 270.

¹³⁰ Tamtéž, 273.

¹³¹ Tamtéž, 276.

¹³² Tamtéž, 276.

¹³³ Tamtéž, 280.

Kontrasty

Román *Zvuk slunečních hodin* paralelně spojuje několik rovin časových i místních. Děj se odehrává v různých obdobích i na jiných místech, od sebe značně vzdálených. Autorka pracuje s kontrastem v několika podobách.

Kontrastem, který je v díle nejvíce zachycen, je kontrast Indie a Evropy. Protiklady se přitom týkají několika oblastí života – zvyklostí, oblečení, jídla, hygienických návyků, víry, společenského rozvrstvení na kasty i vzájemného postavení ženy a muže. Tomáš se po příjezdu do Indie učí rozeznávat kasty podle oblečení a obutí a učí se naprosto odlišným zvyklostem při jídle. „*Tady si na jídlo nejdřív sáhnou, promnou ho v prstech, pomazlí se s ním, přivoní a pak teprve přijdou na řadu chuťové pohárky. Zrak, hmat, čich a pak teprve chuť.*“¹³⁴ I pro Ráchel je život v Indii zpočátku nepochopitelný, ale po čase si zvyká a sžívá se se vším, co k ní patří. Protiklady vnímá i Daniel jako dítě. „*Indie byla naše společná láska. Horká a neúprosná, sladká a zraňující, smyslná a odmítavá. Vyrostl jsem v náruči jejich protikladů, mezi lidmi, kteří v mém životě zažehli touhu po harmonii se sebou samým.*“¹³⁵

Prostředí Indie je v kontrastu, ale paradoxně i paralelou s prostředím koncentračního tábora. Mnoho situací, které hrdinové prožívají v Indii, se pak v jiné podobě objevuje v terezínském ghettu a Osvětimi. Pálení mrtvých na hranicích, aby prošli očistným ohněm, a proti tomu spalování těl statisíců zavražděných. „*Ozdobená uřatými hlavami, údy a vnitřnostmi všech, kteří jí zkřížili cestu.*“¹³⁶ Obraz rozlícené bohyně Kálí jako by se ztotožňoval se zvrácenou myšlenkou nadrasy, která ničila a vraždila všechny, kteří jí nebyli rovni.

Kontrast emocí je zachycen v prožitku malého Daniela, kdy se v Indii poprvé dětsky zamilovává do dívenky, kterou zahlédne z okna. „*Rozčepýřená holčička, obkročmo na vychrtlé mule, vlasy v umolousaných pramíncích jako hád'ata v roští. Tvář stažená vypětím a zlobou, dětská, nevinná a nádherná, znetvořená do šklebu skřeta, nelidská a šilená. Sávitří.*“ „*A já jsem se díval a cítil závrať. Záplava odporu a lásky. Štítíl jsem se na ni jenom pohlédnout a nemohl jsem od ní odtrhnout oči. Chtěl jsem se rozběhnout k ní a vzít otěže a klacek a zahnat osud. Ale stál jsem, nohy přimražené k dlažbě, ruce*

---

¹³⁴ Tamtéž, 34.

¹³⁵ Tamtéž, 45.

¹³⁶ Tamtéž, 127.

přiškvařené k parapetu, a nemohl se nadechnout.“¹³⁷ Daniel zažívá rozporuplné pocity a směsici soucitu a hrůzy, něhy a odporu a vzpomínka na dívku Sávitří ho provází celý život.

Kontrast pocitů zažívá Rachel při práci v Osvětimi za třeskutých mrazů na začátku roku 1945. „*Léto v Indii bylo horké jako láva, vzduch hustý párou a pachem potu. Jak jsem tehdy toužila po mrazivém doteku sněhových vloček, snila o tom, jak se sypou z šedého nebe a studí mě na tvářích.*“¹³⁸

Ohromujícím kontrastem je štěstí Anne, která přežila, s jejím celoživotním pocitem viny. Viny, že právě ona přežila. „*Osvobození. Svoboda. Cítila jsem strach. Únavu a vyčerpání. Sklíčenost. Několik let jsem snila o tom, jaké to bude. O záplavě štěstí, o nadšení a extatické radosti, která mě pohltí. Nic takového se nestalo. Jen tísnivý pocit viny.*“¹³⁹ Daniel ze zповědi Anne nechápe, proč, z čeho má pocit viny. „*Ano, pocit viny. Jak je možné, že já jsem přežila? Na úkor koho?*“¹⁴⁰

Tento pocit viny popisuje i Erika Bezdíčková ve své osobní zповědi v knize *Moje dlouhé mlčení*. „*Každého, kdo v Osvětimi byl a žije, se lidé ptají. „Jak to, že jsi přežil?“ Na to neexistuje odpověď. Záleželo na vůli, ale také na štěstí a náhodě. Stejně ale všichni přeživší trpí syndromem viny. Je to trýznivý pocit, kterého se nikdo z nás po celý život nezbaví. Každý se ptá, jak to, že právě já? Proč ne moje maminka, sestra, přítelkyně...*“¹⁴¹

---

¹³⁷ Tamtéž, 126.

¹³⁸ Tamtéž, 231.

¹³⁹ Tamtéž, 240.

¹⁴⁰ Tamtéž, 249.

¹⁴¹ E. Bezdíčková, „op. cit., 34.

Barevnost

Román je prochnut barevností. Autorka pracuje s barevným popisem děje, postav, událostí. Barevnost pomáhá dokreslovat děj tak, aby jisté události vynikly nebo naopak byly zastřeny, objevuje se jak v prostředí, ve kterém se děj odehrává, tak i v myšlenkách a pocitech postav. Jasně, teplé odstíny barev přecházejí do odstínů šedi. Každá barva má vliv na člověka, na jeho psychiku a má také svůj význam, symboliku. Barva působí jako komunikační nástroj a je proměnná pro různé kulturní nebo etnické skupiny. Všechny barvy přitom mohou vedle sebe fungovat a vzájemně se doplňují.

Symbolika barev

Děj románu je zachycen ve škále barev. Červená využívaná v umění, zvláště v malířství, jako symbol pro ranní úsvit, západ slunce, lásku nebo také bouři, válku, energii či hněv, je úzce spojena s barvou masa, krve, násilí. „*Cáry mlhy odrážejí purpurovou barvu slunce.*“¹⁴² Žlutá barva je blízká barvě zlata, světla a slunce, barva podzimu a zralosti, má i negativní významy, konotace jako barva závisti, nevěry a zrady, barva hanby na oděvu Židů v podobě žluté hvězdy. „*Pokývala hlavou. Zlaté plíšky náušnic se rozhoupaly. Zvony bijící na poplach. V záři plamínek vypadala jako bohyně. Nymfa. Kůže a temně rudý mech koberce lemovaný havraními vlasy. Ta změt' barev mu utkvěla v paměti. Slunce a krev.*“¹⁴³

Oranžová je symbolem života a životní energie, síly a odhodlání. „*Temně oranžová záře na zdech chrámů, nad nimi fialové nebe. Mrtví zahalení do vyšíváných přehozů a žíví do barevných plédů.*“¹⁴⁴ Bílá vedle černé zaujímá zvláštní postavení, je symbolem počátku i konce, ve východních kulturách je barvou smutku, hinduisté ji spojují se smrtí, neabsorbuje, ale odráží. Bílou barvu nejlépe vystihuje románový Tádžmahal, nejkrásnější hrobka světa, důkaz nesmrtelné lásky muže k ženě. Legenda vypráví, že Šáhdzahán byl smrtí své milované ženy tak zdrcen, že mu černé vlasy a vousy úplně zbělely. Barvy paláce se přitom proměňují v průběhu ročních období i během každého dne, od růžové za úsvitu až po oslnivě zlatou v noci při svitu měsíce. Proměny barev symbolizují nálady ženy. Tyto nálady vnímají i Daniel a Tomáš: „*Maminka má taky někdy růžovou náladu. Ano*

---

¹⁴² H. Andronikova, „op. cit.“, 118.

¹⁴³ Tamtéž, 14.

¹⁴⁴ Tamtéž, 72.

*Někdy.*¹⁴⁵ Při návštěvě Tádžmahalu pak všichni vidí barevnou proměnnost na vlastní oči. „*Čekali jsme na soumrak. Přicházela tma, aby nám ukázala proměnu nálady ženy. Večer je bílá. Bíle bílá. Jako nevěsta. Odraz dávné lásky ve studeném mramoru.*“¹⁴⁶ Černá naopak pohlcuje, je to barva noci, může vyjadřovat tajemství, je symbolem smrti a smutku v západních, převážně křesťanských kulturách. „*Všechno bylo temné a černé jako oči Sávitri.*“¹⁴⁷ Modrá barva je spojena s vodou, tím pádem i se životem, je vnímána jako spirituální. „*Inkoustová modř bengálské noci je čarodějka.*“¹⁴⁸ Barevnost popisuje Ráchel v dopise své sestře Regině. „*Tady má všechno barvu, i vzduch. Ve dne se tetelí v záblescích zlatého slunce. A noc, noc je modrá. Koupeš se v kouzelné modři, která proměňuje realitu v sen a sen ve skutečnost.*“¹⁴⁹

K barevnosti patří i temnota. „*Jednou mu řekla, neboj se temnoty. Temnota odhaluje pravou tvář, tajemství ve dne skrytá.*“¹⁵⁰

Častým motivem, který se opakuje, je i oheň. Symbolizuje na jedné straně teplo, záchranu před zimou, pocit blízkosti, na straně druhé je symbolem smrti, zkázy, zničení, spálení, přeměny všeho, co pohltní, na popel. „*Oheň. Síla živlu a neznámých božstev. Na hromádce dříví leželo ohořelé tělo.*“¹⁵¹ Očistný oheň, který smývá viny v Indii proti ohni v Osvětimi, který pálí tisíce nevinných.

Gesta

Vedle barevnosti jsou to i gesta, která děj románu a jednání postav doplňují, podtrhují a zvýrazňují. Gesta jako posunek, pohyb, řeč těla, dávají najevo, naznačují. Představují jinou formu komunikace, promlouvají místo slov, jsou jednoznačnější, zřetelná, jako doprovodný prostředek dokreslují situaci. Gesta odhalují vnitřní rozpoložení, protože za slova se dají skrýt lži, ale tělo se prozradí; jsou tedy pravdivější, vypoví o člověku více. Nejčastěji beze slov promlouvají oči a ruce – dlaně, prsty, jejich pohyby, ladnost a prudkost vypovídají skutečnou náladu člověka. Množství gest doplňuje chování a jednání postav v různých životních situacích.

Když Gustav Schorsch odchází do transportu do Osvětimi, Ráchel se za ním dívá.

---

¹⁴⁵ Tamtéž, 71.

¹⁴⁶ Tamtéž, 75.

¹⁴⁷ Tamtéž, 125.

¹⁴⁸ Tamtéž, 119.

¹⁴⁹ Tamtéž, 73.

¹⁵⁰ Tamtéž, 270.

¹⁵¹ Tamtéž, 71.

„Viděla, jak se ramena v černém raglánu napřímila. V tom pohybu byl vzdor i usmíření, síla unést všechno.“¹⁵² V soukromí Tomáš vysvětluje malému Danielovi situaci, když své rodiče zaskočí ve chvíli, kdy se vášnivě líbají. „*Pojď sem, řekl táta a udělal přitom to gesto, pro něj tak typické. Máchnutí rukou jako pozvání, povolení se přiblížit.*“¹⁵³ Když dědeček vzpomíná na svobodu Židů v letech první republiky, posmutní. „*Foukl do dlaně, jako když posílá pusou. Takhle. A je to pryč.*“¹⁵⁴ Síla pohledu a dotyku je vyjádřena gesty i v době, kdy je Ráchel v Osvětimi a Tomáš prožívá nevyslovitelný strach a smutek. „*Nenacházel jsem útěchu v otcových očích, které se schovávaly za jakousi clonou. Dívaly se na mě a přitom mě neviděly. Jediné, co mě mohlo utěšit, byly jeho ruce. Stisk svalnaté paže, husté chlupy na hřbetě předloktí, teplo dlaní, prsty s nikotinovými skvrnami. Stačilo, abych ucítil tu ruku na rameni, lehký dotek, závan tabáku, a věděl jsem, že jsem v bezpečí.*“¹⁵⁵ Když se Daniel od Anne dovídá o smrti Ráchel, kromě své bolesti mu na mysli vytane závěrečná vzpomínka na lásku jeho rodičů, když ve slunné Indii vešel do dveří jejich ložnice. „*Zvedl hlavu a podíval se na mě. Ruka se odlepila z jejího stehna, prstem se dotkl rtů. Gesto ticha, ukazováček přitisknutý na ústa.*“¹⁵⁶

Zvuk

Motivem, který se nese celým příběhem a objevuje se i v názvu díla, je zvuk. Slovo, které už samo o sobě zní. Jako by samo slovo bylo symbolem života a naznačovalo, že děj bude o něčem, co zní. Co zní, je slyšet, je živé. Co není slyšet znamená opak. Již v názvu podníčená otázka, zvědavost – zvuk slunečních hodin. Sluneční hodiny přece netikají, nejsou slyšet, jak mohou znít? Zvuk udává tón a ladění celému příběhu v jeho různých podobách.

Válka na západní frontě popisovaná manželem Anne Petem. „*Nejstrašnější byl lomoz. Randál. Směsice ohlušujících zvuků, které přibíjely k zemi. Cvakání spouští, štěkot samopalů, výbuchy granátů, svištění kulek. Hukot motorů, tanky, pásy, vrčení letadel blízko nad hlavou. Bezuzdný rykot.*“¹⁵⁷

Sluneční hodiny, které nevydávají žádný zvuk a kapesní hodinky, které dostal malý

---

¹⁵² Tamtéž, 159.

¹⁵³ Tamtéž, 50.

¹⁵⁴ Tamtéž, 114.

¹⁵⁵ Tamtéž, 162.

¹⁵⁶ Tamtéž, 283.

¹⁵⁷ Tamtéž, 93.

Daniel od svého dědečka. „*První hodinky, které jsem kdy měl. Velké římské číslice a malé kolečko s vteřinovkou. Jakoby nic, jen tak, tik, tak, tik, tak.*“¹⁵⁸ Zvuk se objevuje i v zásadním okamžiku života Ráchel, když po letech přichází za svým otcem, který ji zavrhl kvůli svatbě s Tomem. „*Zvuk zvonku u dveří ji vrátil o pět roků zpátky.*“¹⁵⁹

Zvuk v podobě znějícího klavíru se jako spojení s normálním životem a poslední naděje objevuje v terezínském ghettu. „*Tmavý terezínský sklep s ucpanými póry. A tmou teče hudba. Zní jako – jako láska. Láska v podobě Beethovenovy sonáty.*“¹⁶⁰ Ráchel se nemůže smířit s ponižováním lidských bytostí v Osvětimi. „*A přežijeme to vůbec? Jak se dá tohle přežít? Její hlas zněl tiše jako listí.*“¹⁶¹

Zvuk jako symbol života, hrdosti a odvahy. V Osvětimi přivádějí na popravu odsouzence, není to Žid, ale politický vězeň. Velitel tábora Kramer se ho ptá na poslední přání. „*Zahrát si na trubku. Na trubku? Dobře! Proč ne! Tohle se mu líbí. Má smysl pro humor. Poprava s kulturní vložkou.*“¹⁶² Odsouzenec přikládá trubku ke zkamenělému obličejí, v ruce má studený nástroj bez života. „*A najednou, nečekaně, se ozve tón. Niterný, vřelý a průzračný. Rty svírají kus mrtvého plechu, aby mu naposledy vdechly život. Hraje, mazlí se, laská nástroj, který vydává tklivé zvuky a vzdechy. Schumannovo Snění.*“¹⁶³

---

¹⁵⁸ Tamtéž, 114.

¹⁵⁹ Tamtéž, 195.

¹⁶⁰ Tamtéž, 57, 58.

¹⁶¹ Tamtéž, 182.

¹⁶² Tamtéž, 191.

¹⁶³ Tamtéž, 192.

Čas, osud, kdyby

Dějem románu se prolínají rozhodnutí hrdinů v určitém čase a situaci. Právě tento průsečík chování a jednání postav, času a konkrétní události posunuje děj románu vždy jiným směrem, přináší dějové zvraty a nezadržitelně vede životní osudy hrdinů k nenávratnému konci. Románové postavy se do minulosti vrací i v myšlenkách a propojením této minulosti a současnosti se jim dotváří pravdivý obraz skutečnosti.

Posunutím v čase se pro Ráchel i Tomáše jeví život v Indii, nepochopitelné zvyklosti a někdy i surovost a primitivní jednání, které je však podchyceno vírou. Nejstrašnější obětní rituály se konají ve jménu bohyně Kálí, jejíž jméno pochází ze slova kála, čas. Kála představuje moc času, který všichni vnímáme a proti němuž jsme bezmocní.

Hodinky, které malý Daniel dostal od svého dědečka, jsou pro něho věčnou připomínkou minulosti, kořenů, ze kterých pochází. „*Dal mi kapesní hodinky. Patent Remontoir. Otevřel zadní dvířka. Třpyt a dokonalost. Souhra koleček, titěrných zoubků, které do sebe zapadaly a spřádaly čas.*“¹⁶⁴ Stejně tak sluneční hodiny, které jako symbol lásky sestrojil Tomáš na domě v Indii. Čas měřený slunečními paprsky zní po celou dobu Danielova života.

Ráchel se vrací v čase zpět, když v dobách šťastného rodinného života vypráví malému synovi dávné mýty, a k těm samým mýtům se obrací a hledá v nich odpověď na otázky i v kruté době Osvětlení. Přenesení do minulosti jí dávalo obrovskou vnitřní sílu a víru, drželo ji i v těch nejtěžších chvílích.

S časem úzce souvisí otázka osudu. Je život dopředu určen podle předem daných pravidel nebo je jen souhrou obyčejných náhod, které se v čase protnuly právě v určitém okamžiku?

Daniel ve chvílích stesku po mamince hledá uklidnění u Tomáše a myslí si, že mají podobný osud. Tomáš se úvaze diví a Daniel vysvětluje. „*No, tys mi sám říkal, že ti bylo třináct, když jsi přišel o mámu. A mně je třináct a taky jsem zůstal bez maminky.*“¹⁶⁵ Tomášovi přeběhl mráz po zádech, ale i pod tíhou myšlenek odpověděl, znělo to jako modlitba: „*Rozdíl je v tom, že moje máma umřela. Ale Ráchel – Ráchel je naživu. Jenom není tady. Tys nepřišel o mámu, protože tvoje máma žije. A určitě se vrátí.*“¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ H. Andronikova, „op. cit.“, 114.

¹⁶⁵ Tamtéž, 163.

¹⁶⁶ Tamtéž, 164.

Podle Schoppenhauera osud míchá karty a my hrajeme, podle Cicera je osudem člověka jeho povaha a podle Euripida si každý určuje svůj osud. Hrdinové románu museli, byli přinuceni hrát s kartami, které jim zvrácená víra v čistou nadrasu rozdala. Byly to i jejich povahy, které ovlivnily jejich další život, a tím si určily i svůj osud.

Největším dokladem těchto myšlenek je hlavní hrdinka Ráchel. Byla přinucena se podřídit rozhodnutí transportu do Terezína. Doma ji čekají milující Tomáš a Daniel. Další běh událostí je poznamenán její povahou a rozhodnutími. Přes útrapy a všudypřítomnou hrozící smrt jí možná osud nabízel lepší řešení – zůstat v Terezíně. Byla to právě ale její povaha, její vřelost a soucit k druhému, její obětavost a snaha pomoci jiným na úkor sebe, když se až do poslední chvíle loučí s Anne u vagónu směřujícímu do Osvětimi. Čas, jeden okamžik v čase, souhra náhod, ve kterém ji esesák přidává k ostatním.

Ráchel přežívá hrůzy Osvětimi, Bergen-Belzenu, a má otevřenou cestu domů, za svým Tomem a Danielem. I když má podlomené zdraví, je tu šance, je tu naděje. Čím dříve bude doma, tím lépe. Anne však dostává tyfus, musí do nemocnice a Ráchel se rozhoduje na ni počkat. Anne se snaží ji přesvědčit, ať se zaregistruje do autobusů, které přijíždějí pro lidi z koncentračních táborů, co nejdříve. „*Nesmysl, řekla. Počkám, až se z toho vylížeš!*“¹⁶⁷ Ráchel činí zásadní životní rozhodnutí a při svém špatném zdraví čeká na přítelkyni celých šest týdnů. Šest týdnů, čas, který rozhoduje. Čas, který měla ve své moci. Rozhodnutí jednoho člověka na základě jeho povahy v určitém okamžiku, které rozhodlo o ní samotné. Situace, povaha, rozhodnutí protnuté v čase. Osud. Na miskách vah zůstává myšlenka nebo snad i reálná možnost, kdyby Ráchel odjela dříve, shledala by se se svými milovanými, nebylo by přesto bylo pozdě? Podařilo by se zachránit její život a vyléčit se a žít s Tomášem a Danielem?

Anne vzpomíná na cestu vlakem domů po šesti týdnech jejího léčení: „*Seděla schoulená v koutku a pokašlávala, před pusou si držela zmačkaný hadřík. Zůstala jsem jako opařená. Krvavé chuchvalce. Její plíce byly rudé měchy zbrázděné žilami, plné podlitin a děr, urvaných kousků sliznice, které z ní vypadávaly. Proboha, Ráchel! Proč jsi nechtěla doktora?*“¹⁶⁸ Ráchelina nezdolnost, touha po domově, láska k Tomovi a jejich synovi, to všechno ji hnalo domů. „*Bud' zticha. Pevně se na mě podívala. Chci domů. Slabounce se usmála.*“¹⁶⁹ A pak už následovala jen zastávka v poli, Ráchel klopýtá po rozkvetlé louce

---

¹⁶⁷ Tamtéž, 239.

¹⁶⁸ Tamtéž, 266.

¹⁶⁹ Tamtéž, 267.

a mává Anne. Její opakovaná slova: „*Zůstanu tady.*“¹⁷⁰ Doma na ni čekají Tom a Daniel.

Kdyby se jedna z těchto dvou věcí nestala. Kdyby se Ráchel až do poslední chvíle neloučila s Anne u vagonu mířícího do Osvětimi anebo kdyby Ráchel nečekala na Anne, než se vyléčí z tyfu, a jela domů hned. Kdyby.

A je tu ještě jedno kdyby. Kdyby troulalé s ohledem na prožitú hrúzy Anne a Ráchel, ale vtírající se do myšlenek velkou silou. Ráchel celou dobu stála věrně při své přítelkyni Anne. Ale v rozhodující chvíli, při cestě domů, kdy Anne ví, že Ráchel je nemocná a slabá, nechává ji samotnou odejít na rozkvetlou louku, nevšimá si, jestli se Ráchel vrátila do vagonu. Je to také povaha, míra sounáležitosti a blízkosti, možná uvolnění po obrovských útrapách, že v rozhodující chvíli nechává Ráchel samotnou.

Nenávratnost času si s plnou tíhou bolesti uvědomuje i Tomáš, když se po dvou letech marného čekání na Ráchel rozhoduje k odjezdu do Kanady. Daniel vzpomíná na jejich krátký rozhovor před odjezdem. „*A kdy pojedeme? Co nejdřív. Dřív, než bude pozdě. Stejně už je pozdě... Ty myslíš, že jsme měli odjet dřív? Podíval se na mámino piano a zase se tak divně usmál. Před deseti lety.*“¹⁷¹ Tomáš si s krutou bolestí uvědomuje, že kdyby tenkrát odjeli, byla by Ráchel dnes s nimi, byli by všichni spolu. Čas, povahy, rozhodnutí a jejich protnutí se v životech.

Anne se celý život snaží zapomenout na hrozné události, snaží se utéct vzpomínkám, ale nic nezapomněla. „*Musela jsem přijmout fakt, že všechno, co jsem prožila, patří k mému životu.*“¹⁷²

Stejně tak je to čas, který přivádí Tomáše právě v určitou chvíli do penzionu Anne. Koloběh času a otázka – co kdyby se právě tito dva lidé nesetkali? Anne při pobytu v penzionu poznala Danielovu ženu a tři dospělé děti Scotta, Alici a Rosse. Na konci vyprávění Anne a Daniela vchází do dveří Scott. Daniel pohroužený do vzpomínek na své rodiče vidí ve Scottovi svého otce Tomáše. Scott se totiž Tomášovi hodně podobá i povahou. Daniel si uvědomuje, že takto nějak musel vypadat jeho otec, když se seznámil s Ráchel. „*Anne řekla, že Alice je podobná Ráchel, ale to je jenom zdání. To dělají ty vlasy, černé, husté a nepoddajné. Ráchel je ukrytá v Rossovi. Je stejně nezkratný a nevyzpytatelný, jako byla ona.*“¹⁷³

Čas nejde vrátit. Je však vepsán do lidí, kteří nám připomínají to, co se nás dotýkalo, co jsme milovali, co nám bylo blízké. Danielovi jeho děti připomínají Tomáše a Ráchel.

---

¹⁷⁰ Tamtéž, 279.

¹⁷¹ Tamtéž, 273, 274.

¹⁷² Tamtéž, 198.

¹⁷³ Tamtéž, 265.

Formální stránka románu

Ve své bakalářské práci *Zvuk slunečních hodin* jsem se dosud věnovala analýze románu z hlediska dějové a časové linie, popisu a vývoje hlavních a vedlejších postav a jednotlivým tématům, kterých se román úzce dotýká a prolínají se jím. Tato dosavadní analýza románu byla ovlivněna mou estetickou zkušeností při jeho četbě. „*Estetický postoj a rovněž estetický zážitek jako navenek neagresivní bývá totiž někdy mylně považován za vnitřně pasivní; ve skutečnosti je výrazem koncentrace, zaujetí, uchvácení, často nadšení.*“¹⁷⁴

V následující části práce se budu zabývat analýzou formální stránky díla. Z literárního hlediska se zaměřím na kompozici románu, na jazyk a jazykové prostředky, na postavy díla, také na přístup vypravěče a čtenáře, přičemž budu zachovávat odstup a nadhled od děje i jednotlivých postav.

Román Hany Andronikove v mnoha aspektech naplňuje znaky moderní prózy – střídání vypravěčů, časové proměny a skoky, deníkové pasáže, výstřižky z novin nebo dopisy. Tyto způsoby vyprávění však nejsou samoúčelné, ale naopak působí jako prostředek k výstavbě textu, vytvářejí pevný podklad děje a zintenzivňují ho. Autorka se v knize plně děje pouští do vypjatého vyprávění o hlubokých citech, tragédii a lidském hrdinství, které však v žádném případě nevyznívá prvoplánově a frásovitě. Obdivuhodnou propracovaností díla, velmi osobitým stylem, bohatou slovní zásobou, střídáním dějových linií a zachycením příběhu v měnících se prostředích dodává autorka celému obsahu punc dynamiky a autentičnosti. Tím ještě více vtahuje čtenáře do děje, uchvacuje ho a upoutává a celkově v něm toto procítěně napsané dílo zanechává hluboký dojem, dojetí, estetický zážitek a otevírá prostor pro přemýšlení.

---

¹⁷⁴ J. Peterka, *Teorie literatury pro učitele*, 2007, 10.

Kompozice

Román *Zvuk slunečních hodin* je důkladně kompozičně propracován a přirozeným způsobem spojuje několik dějových rovin (Baťův Zlín, Indii třicátých let minulého století, období druhé světové války, současnou Ameriku), časových pásem a žánrů. Po obsahové stránce připomíná rodinnou ságu, kdy vzpomínky, které se retrospektivně vynořují na přeskáčku, skládají a dotvářejí pro hlavního hrdinu ucelený obraz a osud jeho rodiny.

Autorka velmi náročným, ale přitom srozumitelným způsobem pracuje s časem. Kategorii času chápeme v rámci literárního díla jako „*uspořádání událostních složek příběhu v textu.*“¹⁷⁵ Pojetí času je v románu *Zvuk slunečních hodin* velmi důkladně rozpracováno, čas je v podtextu mnoha drobných i zásadních dějových momentů. „*Fenomén času hraje u Andronikove důležitou roli. Ovšem nikoliv čas jako prvek tematický, ale architektonický: spisovatelka komponuje román jako soustavu motivicky návratných dějových polí, jejichž střídání není pravidelné, ale přesto je propojené v narační kruh. Po otevření jedné komnaty čtenář vstupuje do dalších místností, přičemž příběhová prohlídka probíhá značně nesoustavně – stejně roztržitě jako se odvíjí lidské myšlení či vzpomínání. Pečlivá výstavba příběhu ale umožňuje čtenáři bezpečně identifikovat mizející a znovu se objevující postavy, místa a události.*“¹⁷⁶

Děj románu je rozdělen do osmnácti hlavních kapitol a šesti podkapitol, které se různě prolínají a přímo na sebe nenavazují. I toto rozdělení kapitol a jejich názvy jsou však důmyslně promyšleny, protože jak z časového, dějového hlediska, tak i z významového hlediska vždy určité kapitoly tvoří jednolitý srozumitelný celek.

První a poslední kapitola, *Silvestr a Nový den – nový rok*, fakticky znamenají konec starého a začátek nového roku. Hrdinové se v současnosti pohybují na pomezí jednoho dne a jedné noci, jednoho večera a úsvitu, na hranici starého a nového roku. Vše, co se odehrává v krátkém časovém úseku, jako by symbolizovalo přechod z jejich jedné životní etapy do další. Krátké kapitoly s názvy *Pozdní odpoledne*, *Soumrak*, *Pozdní večer*, *Půlnoc*, *Nad ránem* a *Úsvit* udávají rámec vyprávění mezi Danem a Anne. Autorka zde opět pracuje se symbolikou barev, s přechodem od tmy do světla, které znamená projasnění.

Prostředí Indie přibližují kapitoly *Jiný svět*, *Cesta za sluncem* a *Samsára*. Zachycují život

---

¹⁷⁵ S. Rimmon-Kenan, *Poetika vyprávění*, 2001, 51.

¹⁷⁶ Portál české literatury, Autoři, Hana Andronikova, 1. 11. 2011. Dostupné z: <<http://www.czechlit.cz/autori/andronikova-hana/>>

v Indii celým svým obsahem, z hlediska popisu tohoto prostředí jsou nosné. Okrajově, jako doplnění nebo objasnění, se prostředí Indie objevuje i v jiných kapitolách. Život a podmínky v Terezíně a koncentračních táborech, především v Osvětimi, jsou popsány v kapitolách Potkala jsem sestru, Noty v dutinách, Najdi svého Boha, Pod bílou hvězdou, Hugovy oči, Jsme příběhy. Osobní život, city a prožitky zachycují kapitoly Bosorka Sávitří, Svět chodí po rukou, Nevyléčitelný, Podoby smrti, Kolikrát tě ještě ztratím. Druhou světovou válku přibližují kapitoly Velká červená jednička a Frank Nezničitelný.

Kompozičně je tedy román velmi náročný na pozornost a orientaci, kapitoly se plynule prolínají a jejich hranice někdy nejsou plně zaostřeny. Autorka „*vytváří takřka filmový obraz, v němž se v rychlém sledu střídají příběhové i situační sekvence. Nezůstává však u náznaků, nedotaženosti nebo povrchnosti vypravěčského nazírání, je obrazovou maximalistkou, která se nebojí detailu.*“¹⁷⁷ Tímto pojetím nabývá román celistvosti, jednodušnosti a srozumitelnosti.

V souvislosti s kompozicí díla zmíním i titul románu. „*Zvuk slunečních hodin*“. Tento název rámuje celý obsah, děj, jednoznačně upoutává a částečně i vzbuzuje zvědavost, pokud se týká jeho informativní funkce. Má-li totiž titul díla nějakým způsobem informovat, tak právě u tohoto románu jeho obrazný, metaforický název může přinášet otázku, pochybnost, určitou bipolaritu, rozpornost, která podněcuje již v samotném začátku. Název románu Hany Andronikove naprosto jednoznačně splňuje charakteristiku titulu: „*Ač textu díla „předchází“, je zároveň nedílným elementem jeho významové výstavby, jejím nejnápadnějším a mimořádně citlivým bodem.*“¹⁷⁸

Zvuk slunečních hodin se totiž jako titul románu skutečně prolíná celým dílem a předurčuje děj i osudy hrdinů.

---

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ J. Peterka, „op. cit.“, 121.

Jazyk a jazykové prostředky

Jazyk a jazykové prostředky jsou pro zpracování každého literárního díla nosné. Na jejich volbě závisí, jakým způsobem autor komunikuje se čtenářem, jak zasahuje do jeho myšlení a ovlivňuje ho, jak srozumitelný bude text a celkově jaký je autorský styl. „*Jazyk jako tvůrčí materiál literatury není pouhým prostředkem komunikace. Stává se zároveň svébytnou hodnotou. V literatuře nejde jen o to, co řeč přímo sděluje, ale i jak působí. Umělecké sdělení je bezprostředně podmíněno způsobem vyjádření.*“¹⁷⁹

V souladu s tímto pojetím a významem jazyka je napsán i Zvuk slunečních hodin. Autorka pracuje s jazykem románu velmi citlivě a důvěrně, spojuje a prolíná jeho jednotlivé roviny – fonologickou, lexikální a syntaktickou – a vytváří tak velmi osobitý autorský styl. Celý příběh, veškeré dění, každá událost, úvahy hrdinů, jsou jazykově propracovány tak, že nejsou jen sdělením nebo popisem, ale především působí.

Autorka používá velmi pestrý a mnohovrstevný jazyk, barvitý, zvučný, výmluvný, břitký, svěží, podle situace a nálady hrdinů odstíněný. Využívá přitom bohaté slovní zásoby, má vytříbený jazykový cit a dějovost podtrhuje bohatým využíváním sloves. K syntaktickým zvláštnostem textu patří střídání krátkých, stručných, jednoduchých, někdy až strohých vět s rozvitými souvětími a větnými konstrukcemi. Na jedné straně tak text působí velmi úsporně, často naléhavě, popisuje události v rychlém sledu, na druhé straně složitá a propracovaná souvětí jsou velmi obrazná, lyrická, „...v jejím podání pulsují napětím i popisy míst, situací či lidského psychologického rozpoložení.“¹⁸⁰

I když je dílo prozaickým útwarem, text je plný nápaditých slovních spojení, obrazných pojmenování, objevují se i zvukové prostředky. Autorka často používá přirovnání. „*Sníh pod ním zakřupal jako kousky cukroví mezi mými zuby.*“¹⁸¹ „*Běльмо zažloutlé jako stránky starých letopisů.*“¹⁸² „...*kůže vyprahlá jako hlína v období sucha.*“¹⁸³ „*Spánek jako studna – někdy čirý a dětsky bezstarostný, ale většinou těžký a únavný.*“¹⁸⁴ „*Máš vlasy jako pepř a sůl.*“¹⁸⁵

Důležité okamžiky děje jsou vyjádřeny pomocí metafor, které textu i ději dodávají

---

¹⁷⁹ Tamtéž, 45, 46.

¹⁸⁰ Portál české literatury, Autoři, Hana Andronikova, 1. 11. 2011. Dostupné z: <<http://www.czechlit.cz/autori/andronikova-hana/>>

¹⁸¹ H. Andronikova, „op. cit.“, 54.

¹⁸² Tamtéž, 108.

¹⁸³ Tamtéž, 111.

¹⁸⁴ Tamtéž, 146.

¹⁸⁵ Tamtéž, 239.

procítěnosti a symboliky. „Její hlas byl dýka, zahrada strachu.“¹⁸⁶ „Jeho oči putovaly tmou jako sluneční bůh podsvětím.“¹⁸⁷ „Jeho život byl dům bez oken.“¹⁸⁸ „Zavřela jsem za sebou dveře starého světa.“¹⁸⁹ „Po tváři mu stékal déšť. Myšlenka na ni byla diamant. Rozřízla mu vnitřnosti.“¹⁹⁰

K dalším jazykovým prostředkům používaným v románu, které zintenzivňují působení textu, patří personifikace: „Ale život vzal rozdané karty a znovu s nimi zamíchal.“¹⁹¹ „...srdce mi chtělo vyskočit z hrudního koše ven, chtělo prolomit mříže.“¹⁹², zdůraznění: „VĚŘÍM. Věřím, věřím, věřím.“¹⁹³ „A ne a ne a ne.“¹⁹⁴ a zvolání: „Budiž světlo!“¹⁹⁵. Autorka text oživuje také používáním expresivních výrazů, familiérních i hanlivých slov a slovních hříček. „Možná proto si představoval Boha jako zaprcatělého dědulu s rozšklebenou držkou.“¹⁹⁶ „Taková hovadina. Ábr, fábr, domine, ať se farář pomine.“¹⁹⁷

Výrazným způsobem jsou v díle zpracovány i zvukové prostředky – napodobení zvuku a kakofonie, které přirozeně harmonizují s dějem a barvitě ho dokreslují. „Znělo to jako zpěv ponocného. „Óós-máá hó-di-náá óód-bi-láá!“¹⁹⁸ „...rolničky na chomoutu se rozeznějí. Zvonivě a rozverně.“¹⁹⁹ „Rejdění skrčků, mrštnost a ohebnost.“²⁰⁰ „...nad vychrtlými těly věžňů, ustrnulé kostry zírají...“²⁰¹ „S přeraženými kostmi a vyhrězlými vnitřnostmi...“²⁰² „Slyšel krákorání havranů.“²⁰³ „Kmotra smrt.“²⁰⁴ Naléhavost děje, propojenost myšlenek a vnímání hrdinů autorka zachycuje opakováním slov: „Ostny, ostny, proud, proud, ostny, proud, drát, drát, ostny, drát a proud. A za ním lidé, lidé, lidé.“²⁰⁵, kontrastem: „Černý dým, šedá budoucnost a smrt v bílých

---

¹⁸⁶ Tamtéž, 117.

¹⁸⁷ Tamtéž, 162.

¹⁸⁸ Tamtéž, 203.

¹⁸⁹ Tamtéž, 262.

¹⁹⁰ Tamtéž, 274.

¹⁹¹ Tamtéž, 112.

¹⁹² Tamtéž, 163.

¹⁹³ Tamtéž, 25.

¹⁹⁴ Tamtéž, 25.

¹⁹⁵ Tamtéž, 179.

¹⁹⁶ Tamtéž, 25.

¹⁹⁷ Tamtéž, 25.

¹⁹⁸ Tamtéž, 185.

¹⁹⁹ Tamtéž, 134.

²⁰⁰ Tamtéž, 197.

²⁰¹ Tamtéž, 197.

²⁰² Tamtéž, 199.

²⁰³ Tamtéž, 199.

²⁰⁴ Tamtéž, 254.

²⁰⁵ Tamtéž, 175.

*krystalkách.*²⁰⁶ a intertextovostí: „*Mít či nemít boty může v Indii znamenat být či nebýt.*“²⁰⁷

Všechny jazykové prostředky, které autorka používá, jsou velmi přesně a citlivě zasazeny do děje, vyzdvihují ho, podtrhují, a to bez patosu, přehnaných gest, klišé nebo nevhodně použitých metafor. Román je tak čtivé, silně emotivní a současně přirozené dílo, které je skvěle propracované nejen z hlediska dějové linie, ale také z hlediska jazyka a jazykových prostředků.

---

²⁰⁶ Tamtéž, 175.

²⁰⁷ Tamtéž, 34.

Vypravěč

„Vyprávění (narace) příběhu není jen prostou informací o něm; je živým vyličením individuálních osudů a událostí, poskytujícím zážitek z příběhu i z narativního aktu.“²⁰⁸

Román *Zvuk slunečních hodin* tuto definici přesně naplňuje, autorka v rozvinuté dějové linii s použitím bohatých jazykových prostředků *„...dokáže vystavět dramatické dialogy nebo rozklenout bohatou monologickou výpověď, v níž je obsažena životní urputnost, neštěstí, ale i krása.“²⁰⁹*

Na vypravěčském postupu autorky lze spatřit určitý biografický kontext, tzn. vztah života autorky a jejího díla, a také dialektický vztah mezi jejím dílem a životem. V pořadu České televize 13. komnata Hany Andronikove z roku 2011 o autorce vypovídá její sestra v tom smyslu, že když se pro něco rozhodne, tak není síla, která by to nějakým způsobem změnila. Sama Hana Andronikova pak navazuje myšlenkou, že: *„Čím víc člověk něco odmítá, anebo se něčeho bojí, tak tím větší je tlak na to, aby tím prošel.“²¹⁰*

Toto vnitřní přesvědčení a zkušenost jako by autorka vtělila do retrospektivního vyprávění děje, přičemž dochází i k prolínání časových perspektiv aktuální přítomnosti a minulosti. Právě díky tomuto střídání časových i dějových linií má děj rychlé tempo, které umocňuje vyprávění v ich formě. V pozici osobního vypravěče se v jednotlivých kapitolách střídavě ocitají hlavní i vedlejší postavy, které mluví přímou řečí, jsou v dialogu s dalšími osobami nebo sdělují své myšlenky a pocity řečí myšlenou. Přímá řeč a dialogy přitom nejsou graficky znázorněny uvozovkami, ale pouze odrážkami, takže text má větší návaznost a spád. Postavy mluví přímou řečí i v minulosti, což dodává na skutečnosti dané situace a nepůsobí zprostředkovaně.

Literární postavy, které představují téma člověka, jsou v románu *Zvuk slunečních hodin* čtyři hlavní – Daniel, Rachel, Tomáš a Anne. Tyto čtyři postavy jsou z hlediska děje, důležitosti v příběhu, etické funkce a interakce nejvýznamnější. Objevují se ale i vedlejší postavy, které mají významnou úlohu v příběhu a ze všech zmíněných hledisek samotný děj, motivaci a rozhodování hlavních postav doplňují, dokreslují, případně zvýrazňují.

Hlavní i vedlejší postavy autorka charakterizuje dvojitým způsobem – přímou i nepřímou charakterizací, tj. buď přímo a výslovně slovy jedné postavy definuje vlastnosti jiné postavy nebo tyto vlastnosti a povahové rysy znázorňuje a dokládá chováním,

---

²⁰⁸ J. Peterka, „op. cit.“, 205.

²⁰⁹ Portál české literatury, Autoři, Hana Andronikova, 1. 11. 2011. Dostupné z: <<http://www.czechlit.cz/autori/andronikova-hana/>>

²¹⁰ 13. komnata Hany Andronikove, Česká televize, 2011.

jednáním, řečí, způsobem uvažování, případně i vnějším vzhledem konkrétní postavy. Autorka v průběhu děje a ani při této charakterizaci nedělí postavy na kladné nebo záporné, tuto etickou intenci nezvýrazňuje.

Vrátím-li se k úvodní definici vyprávění, které líčí individuální osudy a události a poskytuje zážitek z příběhu, mohu si z literárního hlediska položit otázku, proč autorka volí tento způsob vyprávění, prolínání minulosti a současnosti, proč volí takový konstrukt, že staví postavy do hraničních životních situací, které jsou na pomezí fikce a skutečnosti. Odpovědí může být samotné přesvědčení a vnitřní síla autorky, která i ve svém životě šla vždy neoblomně za svou představou. I nyní měla záměr, chtěla napsat příběh, nahlédla ale do neznámého tématu holocaustu a vše spojila. Využila přitom své fantazie, studia psychologie i zkušeností z práce personální manažerky, v níž poznala nespočet reakcí a chování lidí. Do postav vložila i kus sebe sama a s přesvědčením, že: „*Nedá se nic vyloučit, všechno je buď s menší nebo větší pravděpodobností možné*“²¹¹, systematicky, promyšleně a s citem staví postavy románu do situací, kdy musí volit, vyrovnávat se se ztrátami a ve své podstatě hledat sami sebe. Jako by manipulovala s lidským myšlením a cítěním a odkrývala jeho podstatu.

---

²¹¹ Tamtéž.

Čtenář

Vyprávění a pojetí vypravěče má velmi úzkou souvislost se čtenářem. Čtenář jako druhá strana, protipól nebo také cíl. Vždyť každý autor píše dílo pro čtenáře. Již při stanovení tématu, stylu vyprávění, při kompozici, výstavbě díla každý autor uvažuje o tom, jak zapůsobí na čtenáře, jak bude vnímat text, vývoj, příběh, informace, poučení, ať se jedná o jakýkoli žánr.

Podle teorie literatury má vlastní akt čtení časovou strukturu – „*svůj začátek a konec, překvapivé zvraty, prodlevy a kulminační body.*“²¹² V románu *Zvuk slunečních hodin* jsou všechny tyto momenty zachyceny, některé i opakovaně.

Autorka ve vztahu ke čtenáři říká: „*Chtěla jsem ve čtenáři vzbudit dojem, že se ten příběh skutečně odehrál. Spousta lidí mě oslovuje a vypráví, že něco podobného se přihodilo i v jejich rodině. Postavy románu proto nejsou ani hrdinové, ani karikatury. Jsou to obyčejní lidé.*“²¹³ V kapitole o genezi románu zmiňují přesvědčení Hany Andronikove, že na začátku každého psaní by měl být příběh. Něco, co člověka upoutá, zaujme. Jestliže spojím tento záměr a přesvědčení autorky – snahu vzbudit dojem skutečně prožitého a nutnost příběhu, a připojím skutečná místa děje v románu a skutečně žijící postavy, čtenář se ocitá téměř v pasti. V pasti mezi fikcí a skutečností. I když autorka v úvodu díla připomíná fiktivnost příběhu, tak v samotném ději má obrovskou schopnost rozvíjet osudy lidí na podkladě skutečných doložitelných událostí. Díky jejím imaginativním a fabulačním schopnostem čtenář jen velmi těžko drží odstup a nadhled. I teorie literatury potvrzuje, že: „*Etickou intenci postav nesmíme zaměňovat s citovým poměrem čtenáře k postavám, s čtenářskou fascinací, která se projevuje v elementární podobě u dětí, ale podprahově i u dospělých a někdy dokonce u literární kritiky, a to sympatií, antipatií nebo soucitem.*“²¹⁴

Od začátku je čtenář vtažen do děje, ze zcela nenápadného setkání tuší předzvěst něčeho hrozivého, které se pomalu blíží, neustále se objevuje v podtextu, mezi řádky. Celkový vývoj příběhu ho nenechává v klidu, autorka udržuje napětí, které je střídáno idylickými kapitolami a vzpomínkami. Za prosluněnou lehkostí čtenář tuší a cítí přicházející katastrofy.

I v situaci, kdy se děj odehrává v hrozivých podmínkách a je tu reálné nebezpečí pro hlavní

---

²¹² J. Peterka, „op. cit.“, 103.

²¹³ J. Rulf, Rozhovor s Hanou Andronikovou, *Reflex*, 11. 12. 2008.

²¹⁴ J. Peterka, „op. cit.“, 220.

hrdiny, pořád je tu naděje. Zásadní zvraty se objeví v různých podobách několikrát a naděje na dobrý konec trvá téměř až do konce, čtenář ho očekává s úlevou. Opravdu až na posledních stránkách se ale dovídá zvrát poslední, definitivní.

Dalo by se říci, že tak, jak promyšleně, systematicky a s cítem pracuje autorka s postavami románu, tak stejným způsobem pracuje i se čtenářem. Jestliže v závěru kapitoly o vypravěči zmiňují, že autorka jako by u postav manipulovala s lidským myšlením a cítěním a odkrývala jeho podstatu, tak stejně tak přistupuje i ke čtenáři, kterého nutí přemýšlet, cítit a zamyslet se nad podstatou toho, co má v životě smysl. Ač se toto stanovisko může zdát nadnesené, autorka k tomuto zamyšlení vede čtenáře od první do poslední stránky románu.

Fikce nebo skutečnost

„*Tento román je fikce. Pracuje s historickým materiálem (archivní záznamy, dobové noviny a dokumenty, paměti svědků) a skutečnými postavami, které jsou modifikovány a prolínají se s postavami fiktivními.*“²¹⁵ Sdělení autorky, které je napsáno na začátku románu mezi úvodním citátem a první kapitolou. Říká, že román je fikce. Současně se v něm ale objevují příběhy, které se vázaly k její rodině a k městu, v němž vyrůstala. Některé postavy románu a drobné reminiscence vzdáleně připomínají osudy a vyprávění jejích rodičů, prarodičů a příbuzných, v díle se promítá náklonnost ke Zlínu a jeho architektuře, přitahuje ji prvorepubliková atmosféra baťovské legendy, kterou vnímala v době svého dětství.

Autorka přečetla řadu svědectví těch, kteří přežili Terezín a Osvětim, také mluvila s některými svědky. „*Čím víc se člověk dozvídal, tím víc se dozvědět potřeboval.*“²¹⁶ Autorce chyběly detaily, v textu zůstávala bílá místa, která potřebovala vyplnit realitou. Neznala však a nezažila ani prostředí, ani atmosféru, proto vše doháněla poznatky, informacemi a čtením od těch, kteří toto vše zažili. Díky tomuto podrobnému poznání se jí podařilo minulou realitu vystihnout tak přesvědčivě, jako by ji sama skutečně prožila. Sama si to vysvětluje jako přenos myšlenek v čase, dokonalé vcítění se: „*Mozek pracoval bez kontroly ve dne v noci, nemohl se zastavit. Muž mi začal po čase říkat, že vypadám jako z koncentráku.*“²¹⁷

Právě tento velmi propracovaný obraz dobového kontextu a místních reálií je specifickým znakem románu. Autorka chtěla být fér vůči autorům, z nichž čerpala, a také ke čtenářům, kteří by si chtěli při čtení knížky informace ověřit nebo poznat podrobněji. Proto v poznámce na konci knihy uvádí: „*Závěrem bych se chtěla zmínit o knihách, které mi byly hlavním zdrojem informací a inspirace.*“²¹⁸ Dlouhý seznam použité literatury přitom rozdělila podle jednotlivých témat – Téma holocaustu, Válečné události, Mytologie a Indie. Nebývá zvykem, aby součástí beletrie byl tak dlouhý seznam historických knih, dokumentů, záznamů.

Jestliže autorka na začátku díla upozorňuje na skutečnost, že román je fikcí a obsahuje minimum autobiografických momentů, pak již zmíněný velmi detailně a citlivě propracovaný obraz doby a místních reálií tuto fikci přibližuje k silně autentickému

---

²¹⁵ H. Andronikova, „op. cit.“, 6.

²¹⁶ J. Rulf, Rozhovor s Hanou Andronikovou, Reflex, 11. 12. 2008.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ H. Andronikova, „op. cit.“, 286.

vyznění celého románu. Tento hmatatelný dojem navíc podtrhuje fakt, že se v díle objevují i skutečné historické figury, které jsou buď jen zmíněny, ale některé v krátké epizodě plní svou dějovou, etickou nebo interakční funkci.

Skutečně žijící postavou v románu je Gideon Klein, český pianista židovského původu, který je svou hrou na starý klavír v terezínském sklepě symbolem naděje na život. Také Gustav Schorsch, před válkou asistent režie v Národním divadle, si v Terezíně plní svůj sen – ve strašlivých podmínkách ghetta režuruje Gogolovu Ženitbu, a následně je deportován do Osvětimi. Svou úlohu v románu sehraává i Rafael Schächter, dirigent a klavírista, který v ghettu nacvičuje a diriguje Rekviem s odsouzenými k odjezdu do koncentračního tábora. Všichni tito tři umělci pracovali doslova na hranici života a smrti, vytvářeli hodnoty navzdory svému osudu a bojovali opravdu do posledních hodin svých životů. Jejich umění jim i románovým postavám pomáhalo neztratit lidskou důstojnost a alespoň na chvíli se vymanit z pocitů zoufalství, pomáhalo jim přežít. Všichni tři umělci zemřeli do konce války v různých koncentračních táborech. Stejný osud měl i Karel Poláček, novinář a představitel meziválečné humoristické a satirické prózy, který se románem jen mihne jako jeden z vězňů.

Skutečně žijícími postavami jsou v románu i ty, jejichž etickou funkci autorka nijak nezdůrazňuje. Není to potřeba, protože samotným jednáním, chováním, postojem, myšlením a především činy je čtenáři tato funkce zcela zřejmá, aniž tuší, že teorie literatury tento vztah čtenáře k postavě pojmenovává, definuje.

K tomuto typu postav patří Josef Mengele, německý lékař, který v koncentračním táboře Osvětim prováděl sadistické experimenty na věznicích a po desítkách tisíc je posílal do plynových komor. Po válce unikl do Brazílie. Dále Josef Kramer, německý důstojník, velitel koncentračního tábora Osvětim, odsouzený v roce 1945 k trestu smrti, a Marie Mandelová, velitelka ženské části Osvětimi, odsouzená v roce 1948 za brutální týrání a vraždy více jak 500 000 žen a kojenců.

Poměr mezi fikcí a skutečností stírají nejen uvedené skutečně žijící postavy v románu a detailní popis prostředí a situací, ale náznakem propojenosti je i krátké věnování románu „Hildušce“. Ve skutečnosti nevíme, zda taková osoba skutečně existuje nebo existovala. V románu pod tímto jménem vystupuje sestra hlavního hrdiny Tomáše, Hilda, která se po sňatku s Němcem hlásí k německé národnosti. Věnování může být i symbolické, Hilduška může být symbolem ženy, která přestála hraniční životní situace. Tuto skutečnost si však bohužel nemůžeme nijak ověřit.

Pokud se budu držet autorčina zadání, že román je fikcí, tak je to fikce značně

autentická, reálná, hmatatelná, podložená výše popsanou znalostí prostředí i skutečně žijícími postavami. Autentičnost fikce jsem konfrontovala s již dříve v textu zmíněným titulem Eriky Bezdíčkové *Moje dlouhé mlčení*. Všechny události, odehrávající se v Terezíně i Osvětimi, stejně tak i osobní pocity v průběhu věznění a životní pocit viny, jsou totožné s prožitky hlavních hrdinů. Nezapomenutelnou realitu si Erika Bezdíčková připomíná přímo v Osvětimi, kam se v roce 2009 vrátila v rámci natáčení dokumentu Olgy Sommerové, a popisuje ji ve své knize. „*Poprvé jsem tam vstoupila do plynové komory; přímo bytostně jsem cítila duše těch, kteří z této kobky už nevyšli. A přestože se dnes v táboře nespávají lidská těla, pronásledoval mě všude onen nasládlý všudypřítomný pach, který se zde kdysi vznášel. Ani na ten nemůžu nikdy zapomenout.*“²¹⁹ Ohromující podobnost se zvukem slunečních hodin je v závěrečné vzpomínce Eriky Bezdíčkové: „*Stáli jsme u troskek krematoria. Kolem jsou dnes už vzrostlé stromy, které vyrostly z popela spálených těl. Jejich listy ve větru tiše ševelí a jako v ozvučnici v nich znějí duše našich předků. Jiné hroby nemáme.*“²²⁰

V souvislosti se vztahem fikce a skutečnosti v románu *Zvuk slunečních hodin* zmíním ještě jeden fakt. V březnu 2014 byla ve Vsetíně, kde žiji, instalována pouliční výstava s názvem „*Židé, Vsetín a holocaust*“, která připomenula 75. výročí vypálení vsetínské synagogy. O výstavě jsem dopředu nevěděla, u výstavních tabulí jsem se zastavila náhodou, zrovna v době, kdy jsem dopisovala bakalářskou práci. Dívala jsem se tedy se zájmem, pro srovnání, a na jedné tabuli byl dlouhý seznam židovských jmen těch, kteří zahynuli v koncentračních táborech. Mezi jmény seřazenými podle abecedy byli i Otto Weinstein a Regina Weinsteinová. Zůstala jsem před tabulemi stát hodně překvapená. Otto Weinstein se jmenoval otec hlavní hrdinky Ráchel a Regina Weinsteinová byla její sestra. Další náznak propojenosti fikce a skutečnosti.

Závěrem k tématu fikce nebo skutečnosti chci říci, že plně respektuji autorčino zadání, že román je fikce, a ve formální stránce románu přistupuji k hrdinům jako k literárním postavám. Skutečnosti uvedené v této kapitole jsou však dokladem toho, že kterýkoli čtenář, tedy i já, bude při čtení a vnímání románu velmi těžko zachovávat odstup a nadhled od pouhé fikce, která díky celkovému přístupu autorky se stává téměř skutečností.

Spojení fikce a skutečnosti autorka sama dokládá na konci románu v „*Poděkování*“. Jmenovitě zde vyslovuje poděkování třinácti osobám, mužům i ženám, které ji pomohly

---

²¹⁹ E. Bezdíčková, „op. cit.“, 68.

²²⁰ Tamtéž, 69.

zpracovat náročné téma. Poděkování předchází již zmíněnému podrobnému seznamu studované literatury. Opět je tu tedy propojení osobní zkušenosti a zaznamenaných faktů, které autorka v plné síle a kontinuitě přenesla do románu Zvuk slunečních hodin.

Recepce románu

Román *Zvuk slunečních hodin* napsala Hana Andronikova v roce 2001. I když to byla její prvotina, vstoupila do literárního povědomí vyzrálým, čtivým a přitom kultivovaným dílem, které získalo přízeň kritiky i čtenářů. Autorka zaujala obsahovou stránkou, strhla pozornost napínavým dějem, podnítila ve čtenáři chuť poskládat rodinnou mozaiku, dotkla se nejnítěrnějších strun.

Hana Andronikova svým debutem zaujala natolik, že ještě v roce vydání románu získala Literární cenu Knižního klubu a o rok později, v roce 2002, cenu Magnesia Litera v kategorii Objev roku. *„Za pět měsíců před vyhlášením této druhé ceny se prodalo 717 výtisků titulu a po třech měsících po vyhlášení ceny z pultů zmizelo 956 výtisků.“*²²¹

Jak k úspěchům a k vydobytí si místa na literární scéně přistupovala sama autorka? V rozhovoru pro *Mladou frontu DNES* v březnu 2002 uvádí, *„že se věc líbí porotě, to je povzbudivé. Ale člověk ve skutečnosti potřebuje hlavně vnitřní motivaci, hnací sílu a příběh, který stojí za to vyprávět.“*²²²

Přijetí díla čtenáři i kritikou potvrzuje v doslovu Miroslav Jindra z filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kde Hana Andronikova studovala angličtinu. *„V pocitech, které ve mně při čtení „Zvuku slunečních hodin“ narůstaly, začal však brzy převažovat především obdiv k autorčiným fabulačním schopnostem. Tvrdí-li autorka, že v románu je minimum ohlasů autobiografických (proč jí nevěřit?), je to o to pozoruhodnější. Maximalistickou poctivost, se kterou přistupovala ke studiu dobových i místních reálií a jež výrazně zvyšuje autenticitu jejího příběhu, pokládám za další důkaz serióznosti jejího úsilí.“*²²³

Zatímco prvotina Hany Andronikove sklidila jednoznačný úspěch, její druhé dílo s názvem *Srdce na udici* se nesetkalo s kladným hodnocením literární kritiky. Soubor osmi povídek vyšel v roce 2002 a popisoval dějové i náladové příběhy, různé světy z pohledu mužských, ženských, mladých i stárnoucích vypravěčů.

Na literární scénu se autorka vrátila po osmi letech v roce 2010 prózou *Nebe nemá dno*. Autorka do ní vložila svůj vlastní příběh, prožitých osm let léčení zhoubné nemoci v amazonském pralese, v nevadské poušti i v Čechách. Autorka v tomto díle zpracovává niterné pocity strachu a nejistoty, vyrovnává se s možností vlastního konce. Za tuto silně

²²¹ Soutěž Magnesia Litera, Kultura, *Mladá fronta DNES*, 28. 2. 2003, 6.

²²² M. Karásková, *Z manažerky se stala spisovatelkou*, *Mladá fronta DNES*, 30. 3. 2002, 3.

²²³ H. Andronikova, „op. cit.“, 284, 285.

emotivní autobiografickou zповěď získala v dubnu 2011 čtyři nominace na cenu Magnesia Litera a získala Cenu čtenářů.

Toto ocenění Hany Andronikove bylo poslední, protože v prosinci téhož roku podlehla nemoci, která se vrátila.

K recepci románu záměrně připojuji poslední slova a myšlenky hlavní hrdinky Ráchel z románu *Zvuk slunečních hodin*. „*My jsme příběhy. My jsme mýty a pohádky. Jsme poezie. Naše životy jsou knihy. Knihy plné listů popsaných rukopisem vlastního štěstí a smutku, vlastních úspěchů a porážek. Jsme stránky popsané lidmi a událostmi, které nás potkaly. Hýčkáme rukopisy těch, co nás okouzlili krásou svých těl a duší, těch, co nás obdařovali světlem a poznáním, rukopisy, které hrály a hladily. Rukopisy milovaných. Jenže naše knihy skrývají v nitru i listy temnější než tiskařská čern. Stránky poleptané bolestí a křivdami. Stránky bezohledně počmárané, znásilněné lidmi a událostmi, které vtrhly do našich životů jako potopa, jako mor. Stránky černé zaschlou krví utrpení a bezmoci. Stránky bolavé ostnatými dráty. Bez lidských tváří. Jsme knihy plné otřesných věcí, o kterých jsme nikdy nechtěly psát. Kruté mýty a krvavé balady. Můžete je zkusit vymazat. Vymazat tiskařskou čern. Můžete je zkusit vytrhnout. Vytrhnout si srdce z těla. Můžete je zkusit upálit. Ale je ten, kdo hází knihy do ohně, ještě člověkem?*“²²⁴

Jsem přesvědčena, že v těchto slovech a myšlenkách promlouvá sama autorka, že shrnuje celý obsah a smysl svého prvního románu, a ústy hlavních hrdinů dává najevo svůj celkový životní postoj.

---

²²⁴ Tamtéž, 267.

Seznam literatury

Primární literatura

H. Andronikova, Zvuk slunečních hodin, 2001.

Sekundární literatura

J. Bauer, Úvahy o holocaustu, 2009.

E. Bezdíčková, Moje dlouhé mlčení, 2010.

O. Hrab, Psala i žila jedním dechem, Lidové noviny, 14. 1. 2012.

M. Karásková, Z manažerky se stala spisovatelkou, Mladá fronta DNES, 30. 3. 2002, 3.

J. Peterka, Teorie literatury pro učitele, 2007.

Portál české literatury, Autoři, Hana Andronikova, 1. 11. 2011. Dostupné z:
<http://www.czechlit.cz/autori/andronikova-hana/>

Původní rozhovor, Nakladatelství Petrov, 9. 8. 2002. Dostupné z: <http://www.ipetrov.cz>

S. Rimmon-Kenan, Poetika vyprávění, 2001.

J. Rulf, Rozhovor s Hanou Andronikovou, Reflex, 11. 12. 2008.

Soutěž Magnesia Litera, Kultura, Mladá fronta DNES, 28. 2. 2003, 6.

Velký slovník naučný m/ž, 1999.

13. komnata Hany Andronikove, Česká televize, 2011.

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Konflikt>

Resumé

Cílem bakalářské práce *Zvuk slunečních hodin* byla celková analýza románu z hlediska dějové a časové linie, popisu a vývoje hlavních a vedlejších postav, kompozice románu, jazykových prostředků a také témat, kterých se román úzce dotýká.

Knihu jsem četla již dříve, zaujala mě svým dějem, obsahem, myšlenkami, a proto jsem si ji pro analýzu zvolila. Při opětovném čtení a stanovení si osnovy práce jsem si uvědomila, jak široká jsou jednotlivá témata a že jejich zpracování z hlediska prostoru, času, dějové linie, celkové kompozice i postav bude velmi náročné. Proto jsem zpracovávala jednotlivá témata postupně, navazovala je na sebe, aby analýza utvořila jednolitý celek.

Zpracování bakalářské práce mi přineslo velké poznání a zkušenost, že literární dílo můžu jako čtenář vnímat osobně, citově, sžít se s postavami, ale že z hlediska studia literatury musím být schopna se na děj i postavy podívat čistě z literárního hlediska, bez osobního zaujetí. V případě románu *Zvuk slunečních hodin* bylo toto oddělení velmi těžké, protože záměr autorky byl zachytit a upoutat čtenáře a podařilo se jí to tak u čtenářů, literárních kritiků i jiných posuzovatelů. Tohoto nadhledu a odstupu jsem se snažila držet především při zpracování celé formální stránky díla a velkou oporou mi přitom byly znalosti a studijní materiály teorie literatury, kterých jsem se držela jako pevného základu.

Bakalářská práce mi tedy umožnila podívat se na *Zvuk slunečních hodin* nejen jako na příběh lásky, která musí překonávat různé překážky spojené s historickými událostmi, ale i z hlediska literárního, zaměřeného na nejrůznější prvky v díle. Při psaní práce jsem se naučila ještě více pracovat s textem knihy, konfrontovat ho s jinými díly, propojovat, sledovat podobnosti a návaznosti. V souvislosti s životním osudem autorky mě zpracování práce vedlo k přemýšlení nejen o samotném díle, o mém studiu, ale také celkově o životě a jeho naplnění.

Summary

The aim of bachelor's thesis *Sound of the sundial* was an overall analysis of the novel from the point of view of plot and timeline, description and evolution of major and minor characters, composition of the novel, language means and the themes of the novel.

I read the book earlier, I found interesting its storyline, content and ideas interesting and that is why I chose it for analysis. On re-reading and determining the concept of work I realized how broad particular topics are and that processing in terms of space, time, storyline, the overall composition and the characters will be very exhausting. Therefore I worked on each topic separately, then combined them to form a unified analysis.

Working on my bachelor thesis has brought me great knowledge and experience that as a reader I can feel literary work personally, emotionally, I can get familiarized characters but in terms of the study of literature must be able to look at plot and characters from a purely literary point of view without personal involvement. In case of the novel *Sound of the sundial* this detachment was very difficult because the author's intention was to catch and capture the reader and managed to get it to the readers, literary critics and other reviewers. I tried to keep this detachment and distance especially in the processing of all formal sites of work and a great support to me at the same time was the knowledge and study of literary theory materials, which I referred to as a solid foundation.

Bachelor thesis thus enabled me to look at *Sound of the sundial* not only as a love story which must overcome various obstacles associated with historical events, but also in literary terms, focused on various elements in the work. When writing the thesis, I learned more working with the text of the book, confront it with other works, connect, study similarity and continuity. In connection with the destiny of the author, processing work has led me to think not only about the work itself, on my studies, but also generally about life and its fulfillment.

Klíčová slova vystihující obsahové dominanty práce

Život

Slunce

Láska

Židé

Válka

Bolest

Smutek

Ztráta

Barevnost

Evidenční list